

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ, КРАЄЗНАВСТВА ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ЗВІТ про гірський похід II категорії складності по Західному Кавказу, проведеному з 01 по 16 липня 2012 року

Маршрутна книжка №
Керівник групи: Безпалий Микола
Андрійович
Домашня адреса:
Миколаївська область
Заступник керівника: Бурдейний
Микола Сергійович
Домашня адреса: м. Миколаїв,

**Маршрутно-кваліфікаційна комісія Миколаївської Федерації
спортивного туризму розглянула звіт і вважає, що похід
може бути зарахований всім учасникам і керівникові
_____ категорією складності**

Голова МКК _____ В.М.Філін

Зміст

1 Довідкові відомості про подорож.	3
1.1. Довідкові відомості про подорож.	3
1.2 Довідкові відомості про учасників подорожі.	4
1.3 План походу .	7
2 Відомості про район подорожі.	8
2.1 Географічна характеристика району.	8
2.2 Клімат району	9
2.3 Рослинність.	9
2.4 Тваринний світ.	10
2.5 Туристська характеристика району.	11
2.6 Варіанти під'їзду і виїзду з маршруту.	11
2.7 Розташування прикордонних зон, порядок одержання пропусків, дислокація ПСО, реєстрація .	12
2.8 Організація подорожі.	12
2.9 Заходи безпеки на маршруті.	13
2.10 Зміни маршруту	13
3 Графік руху та технічний опис маршруту.	14
3.1 Графік руху.	14
3.2 Висотний графік руху.	19
3.3 Технічний опис маршруту.	20
4 Фотографії.	27
5 Схеми підходів та сходу з перевалів	64
6 Підсумки, висновки, рекомендації.	68
7 Додатки.	71
Особисте спеціальне спорядження.	72
Особисте неспеціальне спорядження.	72
Групове спорядження.	72
Спеціальне групове спорядження.	73
Ремонтний набір.	73
Аптечка.	73
Обзорна схема подорожі.	76
Використана література.	77
Копії перевальних записок.	78

1.Довідкові відомості про подорож.

Довідкові відомості про подорож.

Групою туристів Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді з 1 по 16 липня 2012 року пройдений гірський похід 2 категорії складності в районі Західного Кавказу (Гвандра) по маршруту: сел. Хурзук – д.р.Уллу-Хурзук – д.р.Бітіктебе – пер.Кільцевий (1 А, 3 400 м) – д.р. Кюкюртлю – пер. Тешикауш (1 А, 3 412 м) – д.р. Уллу-Кам – д.р. Чірікол – пер. Північні Доломіти (1 Б, 3 450 м) – д.р. Узункол – д.р. Морди – пер.Актур Східний (1 Б, 3 483 м) - д.р. Джалпал – д.р Гондарай – д.р.Учкулан – сел. Учкулан.

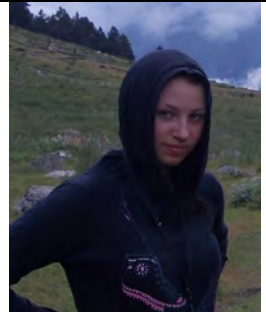
Довжина активної частини маршруту - 128 км. за 12 днів (у т.ч. 2 днювання).

Група пройшла похід по запланованій нитці маршруту.

Маршрутні документи розглянуті МКК Миколаївської обласної Федерації спортивного туризму (шифр МКК 114-00-30321020, маршрутна книжка № 10/12) по клопотанню МКК управління освіти і науки Миколаївської облдержадміністрації при Миколаївському обласному Центрі туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді (шифр МКК 114-03-30110000, маршрутна книжка № 12-12).

1.2. Довідкові відомості про учасників походу

№	ПІБ	Дата народж.	Домашня адреса	Місце навчання	Турист. досвід	Обов'язки у групі	Фото
1	Безпалий Микола Андрійович	04.10. 1961	Миколаївська обл.	МОЦКЕ УМ, керівник гуртка	К-I Кавказ К-II Крим У-II Кавказ	Керівник	
2	Бурдейний Микола Сергійович	07.07. 1991	м.Миколаїв	НУК ім. адмірала Макарова, студент	У-II Кавказ	Заступник керівника	
3	Копайгора Діана Олегівна	25.06. 1997	м.Миколаїв	ЗОШ № 28 учениця 10 кл.	У-II Кавказ	Завгосп	

4	Тимофеева Марина Вікторівна	16.07. 1998	Миколаївська обл	Лиманівська ЗОШ учениця 9 кл.	У-І Кавказ	Зав. спорядж.	
5	Ніколайчук Ірина Віталіївна	19.12. 1994	м. Миколаїв	ЗОШ № 53 учениця 11 кл.	У-І Кавказ	Фотограф	
6	Мельник Тетяна Юріївна	10.12. 1993	м. Миколаїв	Коледж бізнесу і права, учениця	У-І Кавказ	Медик	

7	Селіхов Костянтин Сергійович	19.09. 1994	м. Миколаїв	ЗОШ № 22 учень 11 кл.	У-І Кавказ	Ремонтник	
8	Костакова Ганна Вікторівна	15.01. 1995	Миколаївська обл.	ВПУ № 21 учениця	У-І Кавказ	Літописець	

1.3. План походу.

Дата	Дні у дорозі	Відрізок маршруту	Відстань (км)	Засіб пересування
01.07		Миколаїв - Невінномиськ		автобусом
02.07		Невіномиськ-сел.Хурзук. Оформлення документів		автобусом
03.07	1	сел. Хурзук – д.р.Уллу-Хурзук	16	пішки
04.07	2	д.р.Уллу-Хурзук –пер. Кільцевий	12	пішки
05.07	3	пер. Кільцевий (1 А, 3 400 м) - д.р.Кюкюртлю	8	пішки
06.07	4	д.р.Кюкюртлю – пер.Тешикауш (1 А, 3412 м) – д.р. Уллу-Кам – д.р.Чірікол	17	пішки
07.07	5	Днювання		-
08.07	6	д.р.Чірікол – цирк пер. Півн. Доломіти	6	пішки
09.07	7	Цирк - пер. Півн. Доломіти (1 Б, 3 450 м) - р.Узункол	9	пішки
10.07	8	р.Узункол – д.р. Морди – д.р. Актур	12	пішки
11.07	9	д.р.Актур – пер.Актур Східний (1 Б, 3 530 м) - р. Джалпакол – д.р. Махар	19,5	пішки
12.07	10	д.р.Махар – д.р.Учкулан	12,5	пішки
13.07	11	Днювання		
14.07	12	д.р. Учкулан – сел. Учкулан	16	пішки
		ЗАПАСНІ ВАРІАНТИ		
09.07	7	Пер.Півд.Доломіти (1 А, 3 350 м) – а/т Узункол		
11.07	9	Пер. Джалпакол Півд.(1 А, 3 330 м) – д.р. Махар		
		ШЛЯХИ СХОДУ		
	1-3	Дол.р. Уллу - Хурзук (сел. Хурзук)		
	4-6	Дол.р. Улу-Кам (прикордонна застава)		
	7-8	Дол.р. Узункол (а/т Узункол)		
	9-10	Дол.р.Джалпакол - Гондарай (т/б Глобус)		
15.07		сел. Карачаєвськ - Невінномиськ		автобусом
16.07		Невіномиськ - Миколаїв		автобусом

Всього пішки 128 км. Маршрут пройдено згідно запланованого графіку без змін.

2. Відомості про район подорожі.

2.1. Географічна характеристика району.

Західний Кавказ - це частина гірської системи Великого Кавказу, що розташована західніше меридіональної лінії, що проходить через гору Ельбрус. Частина Західного Кавказу від Анапи до гори Фішт характеризується низькогірським та середньогірським рельєфом (так званий Північно-Західний Кавказ), далі на схід до Ельбрусу гірська система здобуває типовий альпійський вигляд із численними льодовиками та високогірними формами рельєфу.

У більш вузькому розумінні, якого дотримуються в альпіністській та туристичній літературі, до Західного Кавказу відносять тільки частину Головного Кавказького Хребта (ГКХ) від гори Фішт до Ельбрусу. Адміністративно цей район належить Карачаєво-Черкесії (Росія), Краснодарському краю (Росія) та республіці Абхазія (Грузія). На території Західного Кавказу знаходиться Кавказький заповідник, що перебуває під охороною ЮНЕСКО як зразок Всесвітньої спадщини.

Стрижень гірської системи Західного Кавказу складає ГКХ. Ланцюг масивів у численних північних відрогам ГКХ, приблизно у 20 км від нього, називають Передовим (Бічним) хребтом. Ще північніше, паралельно ГКХ, тягнеться Скелястий хребет. До півдня від ГКХ виділяють Кодорський, Абхазький (Чхалтський), Бзибський та Гагрський хребти.

Західний Кавказ у значній частині являє собою лісисте середньогір'є. Лінія ГКХ у середині району досягає межі лісу (2000-2200 м над рівнем моря), у районі гори Чугуш (3240 м) виходить за 3000 м, а вищої точки досягає у східній частині (гора Домбай-Єльген - 4046 м).

Характерною рисою Західного Кавказу є сполучення пишних лісів по долинах та схилам гір із гостроверхими піками й вежами вершин, що покриті снігом. Багато льодовиків тут опускаються майже до межі лісу. У вироблених древніми льодовиками кам'яних чашах знаходиться безліч прозорих синіх та зелених озер в оправі квітучих альпійських луків, замшілих похмурих скель й осипів. Серед них - знамените озеро Ріца, високогірні озера Клухорське, Кардивач, Мцра.

У вапнякових масивах (Кодорський, Бзибський, Гагрський, Скелястий хребти) широко розвинені різні форми карсту: глибокі прірви, підземні ріки, печери, лійки, кари. На південному схилі є безліч виходів підземних вод: Гегський водоспад, Мчішт, Блакитне озеро, Аапста. Ріки північного схилу ГКХ відносяться до басейну Кубані, що починається від льодовиків Ельбрусу й у верхньому плині зветься Улуукам. Найбільш великі з них - Узункол, Учкулан, Даут, Теберда, Аксаут, Маруха, Зеленчук, Більша Лаба, Мала Лаба. Основні ріки південного скату - Ненскра, Кодор, Чхалта, Бзиб, Мзимта. Вода

у ріках прозора й має блакитнуватий або зеленуватий відтінок.

Із всіх гірських районів колишнього СРСР Західний Кавказ відрізняється найбільшими природними контрастами - від льодовиків альпійського високогір'я до субтропіків.

2.2. Клімат.

Клімат Великого Кавказу визначається його південним розташуванням, близькістю Чорного й Середземного морів, а також значною висотою гірських хребтів. Великий Кавказ є бар'єром на шляху руху мас вологого теплого повітря із заходу. Більше опадів доводиться на південні схили, максимальну кількість- у західній частині, де у високогір'я випадає більше 2500 мм у рік (найбільше в нашій країні). До сходу кількість опадів падає до 600 мм у рік. Північний схил Великого Кавказу в цілому сухіше південного

У горах Великого Кавказу на порівняно невеликій площі присутня широкий набір кліматичних зон з вираженої поясами по висоті: вологі субтропіки Чорноморського узбережжя; континентальний сухий (на сході до напівпустельного) клімат з печеною влітку й короткої, але холодною зимою на рівнинах предкавказзя; помірковано континентальний клімат передгір'їв зі значними опадами (особливо в західній частині) і багатосніжної взимку (у районі Червоної Галявини, на вододілі рік Бзибь і Чхалта сніжний покрив досягає 5 м і навіть 8 м). У зоні альпійських лугов клімат холодна й вологий, зима триває до 7 місяців, середні температури серпня- самого теплого місяця- коливаються від 0 до +10°C. Вище розташовується так званий нивальний пояс, де середня температура навіть самого теплого місяця не перевищує 0°. Опади тут випадають переважно у вигляді снігу або крупи (граду).

Середні температури січня в підніжжя гір -5°C на півночі й від +3° до +6°C на півдні; на висоті 2000 м - 7-8°C, на висоті 3000 м -12°C, на висоті 4000 м -17°C. Середні температури липня в підніжжя гір на заході +24°C, на сході до +29°C; на висоті 2000 м +14°C, на висоті 3000 м +8°C, на висоті 4000 м +2°C.

2.3. Рослинність.

Місцевість Західного Кавказу, що виділяється яскравою виразністю висотних поясів (широколиственні ліси, хвойні ліси, криволісся, гірські луки, нивальний пояс), визнана одним із самих великих у Європі гірничо-лісових резерватів. Ліси займають тут не менш за 60% площі. Це бук, дуб, клен, граб, каштан, ялиця, ялина та інші породи. Усього в місцевій флорі відзначено більше за 3 тис. видів, з яких половина – це судинні рослини, причому кожний третій з них визначений як ендемік, а кожний десятий - як релікт колишніх епох.

На Кавказі відомо більше 6 000 видів дикоростучих і здичавілих рослин. Приблизно 2 500 видів зустрічається в Карачаєво-Черкесії. Тут виділяють лісовий, субальпійський і альпійський рослинні пояси. Площа лісів Карачаєво-Черкесії становить 500 тис. га (близько 30 % всієї території області). Тут виростають сосна, ялина, ялиця, тис ягідний (рідко), а також дуб, граб, бук, береза, клен, ільм, вільха, осика й інші деревні породи. Багато диких

фруктових дерев - яблунь, груш, аличі, черемшини, черешні. На лісових узліссях, сухих схилах росте барбарис звичайний, у якого дрібні червоного кольори й кислі плоди. З інших корисних чагарників у нижній частині лісового пояса виростають глід, шипшина, кизил звичайний, обліпіха. Лісовому поясу властиві також жимолость кавказька, різні види папороті й жовтців, водозбір, дзвіночки. У субальпійському поясі на висоті 1700-2400 м рослинність досить різноманітна. Переважають чагарники, рідколісся й криволісся. Типовий для цього пояса рододендрон - релікт третинного періоду. Із трав'янистих панують борщівник, аконіт, щавель альпійський, щавель кінський, оман, дзвіночки, іван-чай кавказький, манжетка, лисохвіст, ломикамінь і інші. Більшість квіткових рослин субальпійського пояса цвітуть у липні-серпні, і тоді схили гір покриті яскравими квітами. Для альпійського пояса на висоті 2500-3200 м типові низькорослі трав'янисті рослини. Тут ростуть примула льодовикова, тирлич, герань лугова, шафран, валеріана, фіалка, молодило, й т.п.

2.4. Тваринний світ.

Тваринний мир Карачаєво-Черкесії характерний тим, що серед його представників чимало ендеміків, тобто тварин, що живуть тільки в даній місцевості на невеликій території. Серед таких мешканців тут - тур, полівка, кавказький тетерев, кавказький улар. Багато також ендеміків комах. Як і у всякій гірській країні, у Карачаєво-Черкесії неважко помітити поясність у розміщенні й розселенні всього, що становить її фауну. Найбільш багаті дикими тваринами гірські ліси області. Тут можна зустріти зубра, кавказького оленя, козулю, дикого кабана. Живуть у лісах бурий ведмідь, куниця, лісовий кіт, кавказька видра, рись і інші дикі тварини. Своєрідний тваринний мир субальпійського й альпійського поясів. З них субальпійський пояс більше сприятливий для перебування тварин. Сама велика тварина високогір'я - тур. Тури живуть чередями - у череді від 10-20 до 70-80 (українською рідко до 300-400) голів. Улітку самці турів тримаються окремо від самок, а взимку череда збирається разом, і все тури спускаються ближче до лісу. Полювання на турів заборонені. У горах у верхньої границі лісу живе сарна кавказька, взимку вона спускається в глибокий ліс. Сарни живуть невеликими групами. У субальпійському поясі гніздяться коштовні птахи, серед них ендеміки Кавказу. У верхів'ях Архиза, Теберди, Кубані й Великої Лаби живе тетерев кавказький, велика птах із загону курячих. Кавказький улар звичайно тримається на висоті від 2000 м і вище. Гнізда влаштовує на каменях. У високогір'ї гніздиться й альпійська галка - чорна із червоним дзьобом. Високо в горах живуть хижі птахи, у тому числі чорний гриф, сипнув білоголовий, беркут, орел, яструб-тетеревятник. У горах зустрічаються й представники плазуючих - ящірка, гадюка, вуж і мідянка. Із земноводних можна побачити малоазіатську жабу, озерну жабу, зелену й звичайну жабу. В озерах зустрічається тритон малоазіатський. У гірських ріках водиться струмкова форель, у деяких озерах - озерна форель.

Західна частина Великого Кавказу по розмаїтості флори та фауни, їхньої схоронності не має собі рівних не тільки у Кавказькому регіоні, але й серед інших гірських районів Європи та Західної Азії. Це територія, де зосереджена велика кількість рідких, ендемічних та реліктових видів рослин і тварин, що перебувають під погрозою зникнення. Особливо важливо, що тут

збереглося мало змінене середовище перебування найбільш уразливих великих ссавців: зубра, кавказького шляхетного оленя, західнокавказького тура, сарни, кавказького підвиду бурого ведмеда, вовка тощо.

Кавказький заповідник – це практично єдине у світі місце перебування гірського зубра, за межами цієї території він був майже повністю винищений бракон'єрами.

2.5. Туристська характеристика району

Західний Кавказ - найстаріший та добре освоєний район гірського туризму. Тут знайдуть маршрути й початківці мандрівники, й спортивні групи. Найбільш прості шляхи пролягають у відносно низькій західній частині, починаючи з Архизу, де, як через ГКХ, так і через його відроги, багато перевалів 1А та 1Б категорій складності (переважно осипні й сніжні). Цей район найбільш підходить для некатегорійних подорожей та походів I-II категорій складності.

Для східної частини ГКХ із прилягаючими відрогами (район Гвандри) характерні перевали 1Б та 2А категорій складності різних типів (сніжні, льодові, скельні). Тут, як і в Архизі, існують багаті можливості для проведення походів середньої (до III категорії) складності.

Головний хребет у районі Аксаута - Домбая відносно важкодоступний. Більшість перевалів тут відносяться до 2А-3А категорій складності. Північна сторона перевалів переважно сніжно-льодова, південна - скельна. Південний схил має велику крутість. Перетинання ГКХ на цій ділянці можуть становити ключові елементи походів IV-V категорій складності.

Майже по всіх ущелинах Західного Кавказу прокладені автомобільні дороги, до ряду пунктів існує автобусне повідомлення (з Мінеральних Вод, Черкеська, Карачаєвська, Зеленчукській, Сухумі, Гудаути, Адлера). У верхів'я долин та на пасовища по хребтах є тропи.

У горах Західного Кавказу багато пам'ятників історії, що представляють інтерес для туристів: стоянки кам'яного віку; на лугах є численні сліди древнього пастухування - залишки кошів, загонів, тропи; уздовж стародавніх торговельних шляхів простягнулися ланцюги руїн середньовічних фортець та храмів, головним чином аланського часу і періоду розквіту Аписилії; деякі місця пов'язані з подіями Кавказької війни (XIX ст.), перебуванням на Кавказі видатних діячів культури Росії, перевали Головного хребта зберігають свідчення про бої Великої Вітчизняної війни.

2.6. Варіанти під'їзду й від'їзду.

Проїзд найкраще здійснити на поїзді або автобусом до станції Невінномиська. Потім на маршрутному автобусі або найнятому транспорті добиратися до стартової точки маршруту (Учкулан). Час у дорозі від Невінномиська до Учкулану - 3.5 - 4 години.

Можна замовили мікроавтобус по електронній пошті в тур фірмі "Барс" КЧР, сел. Домбай тел./факс (87872) 58 2 23

http://www.dombai.info/info_bars.shtml e-mail: bars@dombai.info

Мікроавтобус Газель Черкеськ – Учкулан – 6000 р.

У них же можна замовити й пропуск у прикордонну зону - 100 р. з людини.

Наша група вибрала варіант Миколаїв-Невіномисськ автобусом (Одеса-Пятигорськ), у Невіномисську ми звернулися до диспетчера вокзалу та нам надали додатковий до розкладу автобус до сел. Хурзук..

Зворотна дорога – мікроавтобусом, замовленим з Миколаєва.

2.7. Розташування прикордонних зон, порядок одержання пропусків, дислокація ПСО.

КЧ ПСО МНС ФР 369000 м. Черкеськ, вул. Леніна 272 а, тел. (87822) 44901, 67361 Черкеський погранотряд 369000 КЧР м. Черкеськ, вул. Леонова, 2. Дзвонити в Черкеськ краще по телефоні (87822)56340. Це комутатор. Запитати оперативний відділ.

Потрібно відіслати за 2 місяці паспортні дані всіх учасників (3 екз.), (якщо ви йдете в похід), і лист із проханням видати перепустки в прикордонну зону, список учасників походу та ниткою маршруту.

Час одержання перепусток залежить від знаходження на місці конкретних людей і непередбачено, від декількох годин до декількох днів. Для нашої групи цей термін склав 2 години (попередні дані були передані факсом). Докладно - <http://ps.fsb.ru/law.htm>.

Реєстрація українців в Росії у міграційній службі також займає деякий час. Докладно про реєстрацію <http://www.fms.gov.ru/>. Є міжнародне погодження, згідно якому громадяни України можуть знаходитись у Росії до 90 діб без реєстрації, але місцева міліція його не знає (чи робить вигляд), і можуть бути певні проблеми. Наша група не реєструвалася. Проблем не виникло.

Реєстрацію в ПРО МНС Росії ми проходили у Черкеську (р-н заводу «Каскад»).

2.8. Організація подорожі.

Ідея провести похід II категорії складності зі школярами виникла саме тоді, коли стало зрозуміло, що в змішаній студентсько-учнівській групі є достатня кількість сильних учасників для формування двох груп, власне учнівської, а також більш сильної – студентської. Підготовка проводилася паралельно при тісній співпраці як керівників груп, так і учасників. Тренування були направлені для підготовки до більш складного походу. Учасники майбутніх походів брали участь в змаганнях з гірського туризму, зборах зі снігово- льодової техніки в Карпатах, тренувалися долати осипи різної складності в гранітних кар'єрах с. Мігея Миколаївської області та скельні нагромадження вздовж річки Південний Буг. Це при тому, що всі учасники мали досвід минулорічних гірських походів по Західному Кавказу I, або II категорій складності. При виборі району подорожі було відкинуто район Архизу (район минулорічних походів), район Домбаю та Червоної Поляни (заповідники з їх проблемами), Приельбрусся (згідно наказу Медведєва заборонений до відвідування туристів). Таким чином ми зупинилися на гірському районі Гвандри. До того ж цей район досить красивий і якнайкраще підходить для походів 2-3 категорії складності. Терміни проведення походу, нитка маршруту були розроблені з урахуванням проведення паралельного походу студентів. Це дало змогу заощадити кошти на під'їзд- від'їзд груп, менше проблем виникало при оформленні різного роду дозвільних

документів. Крім того, один з перевалів, а саме пер. Півн. Долоніти, ми брали разом зі студентською групою, що допомогло нам як психологічно, так і в технічному плані. На випадок непередбачених обставин були розглянуті аварійні варіанти виходу з маршруту. Для збільшення цікавості в нитку маршруту було включено перевали з подоланням різноманітних ділянок рельєфу – снігові схили, різноманітні осипи, скельні ділянки.

2.9. Заходи безпеки на маршруті

Безпека при проходженні маршруту забезпечувалася комплексом заходів у сукупності з досвідом і кваліфікацією учасників:

1. Завдяки відносній приступності району походу, аварійний вихід був можливий з будь-якої його частини в найкоротший термін. Шляхи аварійного виходу були показані на карті усім учасникам.
2. Зверталася увага на вибір максимально безпечних і комфортних місць для привалів і нічлігів.
3. При проходженні перевалів по можливості використовувався ранній час доби.
4. У темний час доби і при поганій видимості рух не здійснювався.
5. Темп руху вибирався відповідний силам учасників, при необхідності призначався замикаючий, при русі зберігався візуальний і голосовий контакт (крім підходів і спусків по дорогах).
6. Де можливо, рух здійснювалося удалині від камнеопасних і лавинонебезпечних схилів. На усіх цих ділянках, а також на льодовиках, осипах, скельних і конгломератних схилах використовувалися каски, в рази потреби – спеціальне спорядження (мотузки, страховочні системи)
7. Переправи через бурхливі ріки вироблялися тільки по мостах.
8. Були проведені учбово-тренувальні практичні заняття по самозатримці на схилах, діях у камненебезпечних ділянках, подоланню рік.
9. Перевали проходилися після візуального спостереження й уважного вивчення наявних описів і фотографій.
10. Протягом усього маршруту вівся контроль над самопочуттям учасників, у разі потреби виявлялася медична допомога.
11. На маршруті постійно здійснювався контроль справності стану особистого і суспільного спорядження, при необхідності проводився його своєчасний ремонт.

2.10. Зміни маршруту.

Враховуючи мінімальний набір перевалів та досвід групи, маршрут пройдено згідно запланованого графіку без змін.

3.1 Графік руху

День шляху	дата	Ділянка маршруту	Пройдений шлях	Висота	Чистий ходовий час	Природні перешкоди та небезпечні ділянки	Метеоумови	Примітки
1	03.07	Сел. Хурзук – злиття р.Уллу-Хурзук та Бітіктібе	16	1540 2160	5 год.	Ґрунтова дорога	Перемінна хмарність	

Всього пройдено 16 км за 5 годин чистого ходового часу

2	04.07	злиття р.Уллу-Хурзук та Бітіктібе – курорт Жилису	8	2160 2600	3 год	Ґрунтова дорога	Сонячно	
		курорт Жилису-пер.Кільцевий	8	3400	4 год.	Підйом стежкою 10-15° вулканічно-осипними схилами долини ріки Бітіктебе	Низькі хмари, на перевалі – дощ з градом.	

Всього пройдено 12 км за 7 годин чистого ходового часу

3	05.07	пер.Кільцевий – морени л.Кюкюртлю	3	3400 2880	1 год.	Спуск стежкою 10-15° вулканічно-осипними схилами, у нижній частині – спуск крутим каменем небезпечним кулуаром. Річку на лівий берег долаємо по каменям.	Сонячно	
		морени л.Кюкюртлю – гирло р.Куршоу	2	2550	1 год	Стежка трав'янисто-осипними схилами лівого берега р.Кюкюртлю до великої зеленої галявини	Низькі хмари	
		Гирло р.Куршоу-нижній цирк Тешікауш	3	2900	3 год.	Підйом стежкою трав'янистими терасами – щаблинами баранячих лобів	Низькі хмари, хуртовина	

Всього пройдено 8 км за 5 годин чистого ходового часу

4	06.07	Нижній цирк Тешікауш – верхній цирк Тешікауш	1	2900- 3300	1	Підйом сніговими схилами 10-15 град.	Перемінна хмарність	
		Верхній цирк Тешікауш – пер.Тешікауш	0,1	3412	0,5	Підйом кулуаром по крутому дрібному мокрому осипу.	Низькі хмари	
		Пер.Тешікауш- гребінь відрогу	1	3050	1	Спуск-траверс праворуч середньоосипним схилом на осипну терасу, далі трав'янисто- осипним пологим схилом траверс до гребіння відрогу.	Низькі хмари	
		Гребінь відрогу- гирлова ступінь	3	2600	2	Спуск слабкою стежкою по гребіню відрогу, далі круто (20-25 град) праворуч у висячу долину та по її дну до гирлової щаблини.	Перемінна хмарність	
		Гирлова ступінь – д.р.Уллу-Кам	1	1950	1	Спуск трав'янистою стежкою серпантинном лівим бортом долини на дорогу біля кошари.	Перемінна хмарність	
		Д.р.Уллу-Кам- міст через р.Чирінкол	3	1800	1	Ґрунтова дорога	Хмарно	
		Міст-струмок з пер.Півн.Доломіти	8	2090	2	Ґрунтова дорога долиною, що поросла змішаним лісом.	Хмарно	

Всього 17 км за 8,5 годин чистого ходового часу

5	07.07					ДНЮВАННЯ		
6	08.07	Д.р Чірікол – гирлова струпінь	2	2090	2 год.	Підйом серпантинном лісовою стежкою 20 - 25 град. на травяну терасу гирлової щаблини.	Перемінна хмарність	
		Гирлова струпінь –кінцева морена	2	2880	2 год	Підйом стежкою на трав'янистому схилі лівим бортом долини в обхід баранячих лобів.		
		Кінцева морена - озеро	2	3230	2 год	Слабка стежка лівим бортом долини по осипних схилах та моренах.	Перемінна хмарність	

Всього 6 км за 6 години чистого ходового часу

7	09.07	Озеро-перевальний зліт.	1	3230 3350	1 год	Траверс-підйом обсіпним схилом лівого борту цирку. Місцями слабка стежка.	Перемінна хмарність	
		Перевальний зліт – перевал Півн.Доломіти	0,5	3450	1,5 год	Підйом ліворуч по косій скальній полиці 20-25 град.до снігового конусу з провалу перевалу. Далі підйом перелами –перша ділянка по сніговому схилу 15 м. 25-30 град. з льодовою коркою, друга 30 м. 20-25 град – праворуч по мокрих скелях. Перший без рюкзака, кріплення перил - за скельні виступи.	Низька хмарність, снігопад.	
		Перевал Півн.Доломіти – верхній цирк	1	3350	1 год.	Спуск зруйнованими скелями, далі пологим середнім та крупним осипом.	Низька хмарність	
		верхній цирк-висяча долина	1	3080	1 год	Спуск пологим середнім та крупним осипом, по правому борту з'являється стежка.	Низька хмарність,	
		Висяча долина – Чацькі ночівлі	1,5	2900	30 хв	Стежка по дну висячої трав'янистої долини.	Дощ	
		Чацькі ночівлі –а/т Узункол	4	2030	2 год	Спуск стежкою лівим бортом долини, далі траверсом через конус крупного осипу траверсом у сусідню долинку, по її дну серпантинном круто спадаємо в долину Узункол.	Перемінна хмарність	

Всього 9 км за 7 годин чистого ходового часу

8	10.07	Долина Узункол-долина Морди	2	2030 2150	1 год	Ґрунтова дорога долиною, що поросла змішаним лісом.	Перемінна хмарність	
		По долині Морди до верхнього коша.	6	2300	2,5год .	Стежка трав'янистим правим бортом долини, через 30 хв. Руху, біля кошари, переходимо містками на лівий берег. Далі рух стежкою понад лівим бортом долини майже без набору висоти.	Перемінна хмарність	

		Верхній кіш-гирлова ступінь	2	2800	2 год.	Підйом траверсом трав'янистим схилом лівого борту долини Морди.	Перемінна хмарність	
		гирлова ступінь – нижній цирк	2	2950	1,5 год	Підйом стежкою по невеликим трав'янисто-скельним терасам до цирку з озером.	Перемінна хмарність	

Всього 12 км за 7годин чистого ходового часу

9	11.07	Нижній цирк-плато льодовика	1	2950 3250	30 хв	Підйом стежкою по дрібному - середньому осипу та сніжниках лишаючи стіну баранячих лобів ліворуч.	Перемінна хмарність	
		Плато льодовика – верхній цирк	1	3350	30 хв	Плавний підйом крупним живим осипом лівим бортом долини.	Перемінна хмарність	
		Верхній цирк – пер.Актур Східн.	0,5	3483	30 хв	Плавний підйом дрібним та середнім живим осипом.	Перемінна хмарність	
		Пер.Актур Східн.- верхній цирк	0,5	3220	1 год	Спуск перилами (2 ділянки 50 м) крутим сніжним з льодовою коркою схилом і далі сніжним схилом що поволі виполаджується спуск до морен.	Перемінна хмарність	
		Верхній цирк – гирлова ступінь	4	2660	1,5 год.	Спуск слабкою стежкою по моренах, далі трав'янистих схилах.	Перемінна хмарність	
		Гирлова ступінь – долина Джалпаколу	2	2320	1 год	Долаємо річку по каменях на лівий берег, далі стежкою серпантинном спуск по трав'янистих схилам лівого борту долини.	Перемінна хмарність	
		Дол.джалпалу – гирлова ступінь Джалпаколу	5	2100	1,5 год.	Спуск стежкою висячої долини трав'янистими схилами лівого берега, біля коша стежка переходить на правий берег. З'являється ліс. На прикінці висячої долини переходимо Джалпакол на лівий берег.	Сонячно	
		Гирлова ступінь-	2	1740	1 год.	Спуск стежкою серпантинном в обхід водоспада	Сонячно	

		дол.Гондарай				приводить на лісовозну дорогу, що круто серпантинном спадає до кошари на правому березі р.Гондарай. На дорогу лівого берега через р.Гондарай переходимо мостом. Грунтова дорога лісом лівого берега р.Гондарай. Грунтова дорога лісом лівого берега р.Махар		
		Дол.Гондарай – т/б Глобус	2	1700	30 хв			
		т/б Глобус -нарзан	1,5	1700	30 хв			

Всього 19,5 км за 8 годин чистого ходового часу

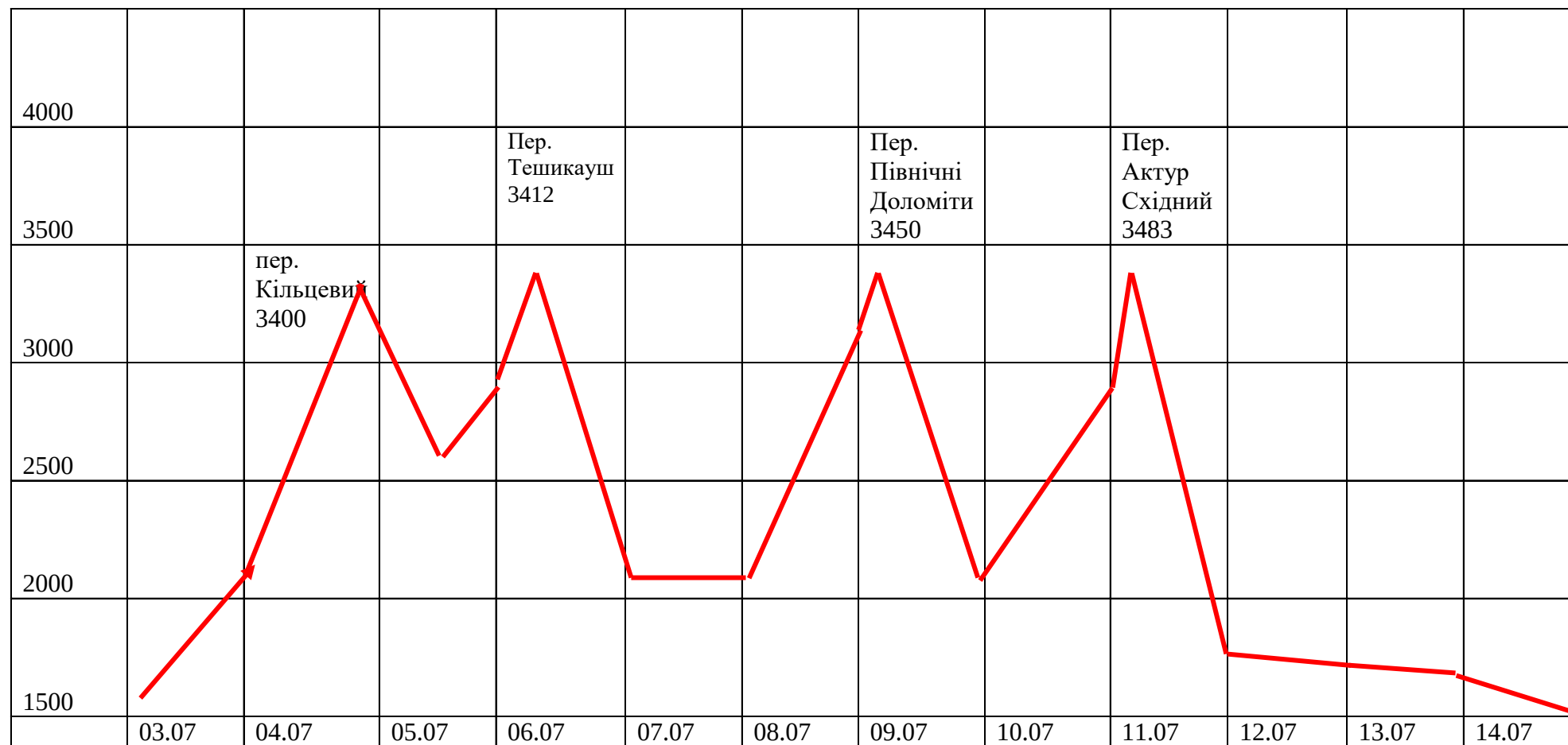
10	12.07	нарзан -д.р.Махар (злиття з р.Кічкінекол	12,5	1700 1590	3	Грунтова дорога.	Сонячно	
----	-------	--	------	--------------	---	------------------	---------	--

Всього 12,5 км за 3 години чистого ходового часу

11	13.07					ДНЮВАННЯ		
12	14.07	Д.р. Махар- сел. Учкулан	16	1590 1400	5 год.	Грунтова дорога.	Сонячно	

Всього 16 км за 5 годин чистого ходового часу

3.3. Висотний графік руху.

3.3 Технічний опис маршруту.

День 1 (03.07).

Вихід о 10.00 – відсипаємося після дороги, деякий час витрачається на остаточне перерахування ваги рюкзаків.

День проходить рухом по ґрунтовій дорозі (фото № 1). Ґрунтова дорога в долину Уллухурзука починається від магазину біля автобусної зупинки на лівому березі річки. Відразу за селищем починається ліс. У кілометрі від селища перетинаємо правий приток Енікол, у верхів'ях якого перебуває однойменний перевал. Ґрунтовою дорогою багато разів переходимо по мостах з берега на берег і через 5 год зупиняємося на ночівлю біля устя р.Кюкюртлю (фото № 2).

День 2 (04.07).

Вихід о 8.00. Сьогодні по графіку наш перший перевал.

У долину Битюктюбе йдемо по автомобільному мосту вище устя річки Кичкинекол. Нижче мосту на правому березі р. Уллухурзук – по описам джерело нарзану й кіш, але джерело змила ріка. Правим безлісним берегом р. Уллухурзук дорога тягнеться до злиття річок. Із правих схилів спускається долина струмка, уздовж якого йде стежка до пер. Бикили. Вище починається долина Битюктюбе. Річка тече в каньйоні. Через годину (фото № 3) підходимо до будівель бази відпочинку "Жилису". Внизу, біля річки, тепле мінеральне джерело (фото № 4), поруч міст (2-2.5 год руху).

Незабаром долина розширюється, ліс закінчується, і стежка на лівому березі підходить до води. Видно початок річки й сідловина пер. Балкбаши, розташована на межі снігу й чорного скельного гребеня північніше Ельбрусу. Через 40 хв. підходимо до злиття трьох річок біля верхнього коша (3 год. від ночівлі). Погода псується.

Лівий приток Битюктюбе тече з-під пров. Кільцевий, правий - з-під пров. Балкбаши, а основний потік починається у величезному цирку л. Битюктюбе.

Піднімаємося (фото № 5) правим берегом струмка, що впадає в Битюктюбе ліворуч близько верхнього коша. Протяжні осипи змушують перейти на лівий берег. Через 2,5 год. підходимо до озера. Тут зручні стоянки. Спереду перевал - полого, широка травянисто-осипна сідловина, що замикає коритоподібну долину струмка. До неї близько 200 м. Це заплановане місце ночівлі. Під дощем, який невпинно моросить, рухатися далі небезпечно, тому ставимо намети. Решту дня дощ не вщухає, до того ж час від часу додається град.

День 3 (05.07).

Вихід о 9.00. Користуючись гарною погодою, намагаємося хоч трохи обсушитися.

За декілька хвилин виходимо на перевал.

Перевал Кільцевий (1 А, 3 100 м, тр.-ос.), розташований у короткому західному відрозі Ельбрусу (хребет Балкбаши), з'єднує долини річок

Уллухурзук -Битюктюбе й Кюкюртлю. Веде з долини верхнього лівого притоку Битюктюбе в нижній плин л. Кюкюртлю.

З перевального плато на півдні видний відрог Кюкюртлю й два однойменні перевали (фото № 6). На л. Кюкюртлю спускаємося по крутому, спочатку великому, нижче дрібному осипу до "кишені" правобережної морени. У нижній частині шлях проходить по вузькому камененебезпечному кулуару через пояс скель (1 ч) (фото № 7). В "кишені" знаходимо стежку, якою спускаємося до річки недалеко від язика льодовика. Річку долаємо по каміннях, трохи (200 м) піднявшись на лівобережні морени (фото № 9), знаходимо стару стежку. Спускаючись по ній (фото № 10), огинаючи два притиски, за годину виходимо на велику зелену галявину з вулканічними останцями. Звідси відкривається шлях підйому на пер.Тешикауш.

Підйом починаємо стежкою лівого берега струмка з цирків Куршоу. З долини Кюкюртлю в цирк Куршоу веде некрута, трав'янисто-осипна гирлова ступінь висотою 200 м. Піднімаємося лівим берегом струмка по ледве помітній стежці (20 хв.). Тут зливаються два струмка (фото № 11). Правий веде до перевалів Куршоу Верхній і Кебек, лівий, у верхів'ях якого видно "бараняче чоло" з водоспадом, - до пер. Тешикауш.

Підйом на пер. Тешикауш йде по прямій троговій долині (фото № 13). Льодовик залишив на її дні п'ять щаблів "баранячих чіл". Зараз це трав'янисті тераси. Піднімаємося уздовж струмка до кінцевої морени льодовика, що станув, невелика частина якого залишилася лише на правому схилі долини. Погода різко псується, мряка з дощем змінюється на снігопад, вітер зі схилів Ельбрусу здіймає хуртовину. За таких умов в 15.00 розбиваємо табір (фото № 14). Хуртовина до ночі вщухає, змінюється на дощ.

День 4 (06.07).

Вихід о 8.00. Перемінна хмарність, але вершини затягнуті хмарами.

Мореною виходимо на сніжник (під ним льодовик). Тут же в скельному гребені видно наскрізний отвір, що дав назву вершині й перевалам.

Верхній цирк (фото № 15) замикає порізаний скельний гребінь, де є кілька проходів-сідловин. 70-метрові осипні кулуари, що ведуть до них, камененебезпечні. Просякнутий водою дрібний осип у підніжжя ускладнює підйом. На перевал підіймаємося щільною групою навпростець (1 год.).

Пер. Тешикауш (Куршоу Західний, або Нижній) (1 А) (Західні відроги Ельбрусу) Розташований у західному відрозі масиву Ельбрусу, на захід вершини Куршоу. Веде з верхів'їв долини Кюкюртлю (річка Уллухурзук) у долину Уллукама (фото № 17).

Спуск у долину Уллукама (фото № 19) починаємо праворуч, на схід сідловини уздовж невеликого сніжника. Потім по козячим стежкам траверсуємо схил праворуч-униз (фото № 20, 21) до виходу на гребінь відрозу з під пер.10-річчя Гвандри (1 год.). Ледь помітною стежкою (фото № 22) продовжуємо спуск гребенем. За півгодини руху повертаємо праворуч і стрімко спадаємо (фото № 25) на дно висячої долини. Тут виходимо на напівзарослу стежку, якою продовжуємо спуск до гирлової щаблини (3 год. від перевалу). Далі, за

годину, по відкритих трав'янистих схилах спускаємося (фото № 26) в долину Уллукама до кошари (фото № 27). У кошарі зупиняємося на обід, гостинні пастухи пригощають нас чаєм та айраном.

Грунтовою дорогою (фото № 28) правим берегом за годину виходимо до мосту через Улу-Кам (фото № 29), трохи нижче притоку Чириколу.

Від устя р. Чирикол до розвилки 8 км по дорозі лівим берегом. Долина вкрита змішаним лісом, у багатьох місцях він пошкоджений лавинами, рухливими осипами. Дорога обривається на широкому селевому потоці, до злиття (2 100 м) залишається не набагато більше 1 км. Попереду вже давно видно відрог г. Канни-Кая, що розділяє два джерела р. Чирик-Кіл. На лівій стороні в старих соснах, трохи вище заболоченої великої галявини, традиційний туристський бівак (2 год.від мосту). Близько 18.00 під дощем розташовуємося (фото № 30) на ночівлю.

День 5 (07.07).

Днювання. Позаду лишилося 2 перевали, попереду – складна ділянка. Самий час для відпочинку. Втомлює стабільна негода.

По описам, долина багата на різноманіття ягід, але зараз стигла тільки суниця. Розвідкою, враховуючи застереження описів, шукаємо початок стежки в обхід водоспаду. Трохи за полудень в табір спускається наша студентська група. Разом обідаємо, показуємо початок стежки підйому.

День 6 (08.07).

Вихід о 8.00. На небі мінлива хмарність з натяком на погіршення.

Шлях до пер. Доломіти Півн. починається з підйому у висячу долину з боку р. Чирикол. З-під перевалу Доломіти Півн. стікають два струмки. Стежка починається від галявини на лівому березі р. Чиринкол, трошки праворуч по ходу нижнього зі струмків (фото № 31). Її слід знайти, перш ніж розпочинати підйом, оскільки внизу вона губиться в густій траві, а підйом без стежки буде досить важким. Піднімаючись по трав'янистому схилу, стежка заходить у сосновий ліс, що росте на крутому схилі, і серпантинном виводить на верх гирлового ступеня (фото № 32). Приблизно через 1 годину руху із дна долини, піднімаємося до межі лісу (фото № 33). Тут, серед густої трави стежка губиться, однак слід рухатися нагору лівим бортом струмка, дотримуючись межі трави й осипу (фото № 34). Через 1.5 години стомлюючого руху серпантинном по трав'янистому схилу піднімаємося на наступний щабель (фото № 35) струмка, обходячи скельні скидання праворуч. Тут, у місці звуження трав'янистого схилу, стежка знову з'являється й виводить на невеликий травянисто-осипний гребінець.

Погода остаточно псується, починається мряка з дощем.

Подальший рух проходить (фото № 36) під скелями лівого борту й через 30 хв. виводить на прадавні кінцеві морени. Підйом триває по моренних грядках, дотримуючись лівого борту долини. Через 1,5 години підйому досягаємо моренного озера (фото № 37), що лежить під пер Доломіти Півн. Звідси, нарешті, ми повинні побачити перевальну сідловину, але зараз вона

ховається за низькою хмарністю. Біля озера, поруч із табором наших студентів, близько 16.00 розбиваємо і свій табір (фото № 38). Ночівля не дуже затишна, навколо все в слідах великих скельних обвалів недалекого минулого.

День 7 (09.07).

Вихід о 7.00. Сьогодні очікується технічно найскладніший день походу.

Розвіданою студентами, ледь помітною стежкою, яка починається від нижнього краю озера, обходячи його праворуч по ходу з набором висоти (фото № 40) виходимо на скельний ригель (фото № 39). Звідси, траверсуючи по великоблочному осипу лівий борт цирку, попадаємо до початку широкої похилої осипної полки (фото № 41), що виводить на перевал (1 година ходу від озера). Рухаючись по полиці вліво-нагору під скельними стінами хребта попадаємо під сідловину пер. Доломіти Півн. у місці, де скелі сходять нанівець – ще 30 хв. Треба відзначити, що перевал – не нижня крапка в хребті, а трохи ліворуч й вище по ходу. Орієнтування зі сходу не ускладнено, навіть при відсутності видимості – осипна полка сама виведе на перевал. Інша справа при русі у зворотному напрямку, можна піднятися над скельними скиданнями, звідки прийдеться або траверсувати вузький скельний гребінь або спускатися мотузками на полицю по стрімких скелях, причому однієї мотузки може й не вистачити. По описам вихід на сідловину зі сходу з полки по пологих скелях або великоблочному осипі 5-10 м труднощів не викликає. Оцінюємо зліт – короткий кулуар-провалля забито снігом з крижаною кіркою, сніг біля скель тане та перетворюється на кригу, самі скелі вологі. Треба відзначити, що «летіти є куди». Вирішуємо не ризикувати, дістаємо мотузки. У зручному місці на полиці одягаємо системи. Першу ділянку (15 м, 30 град) перил по снігу закріплюємо за великий камінь, що розклинений у скелях. Тут є полиця, на який може зібратися 2-3 людини. Друга ділянка перил (фото № 42) виводить праворуч – по мокрих скелях (30 м, 20-25°) вже на перевал, кріплення за скельний виступ. Перший рухається без рюкзака. Сама перевальна сідловина скельна й вузька, місць для ночівлі немає. Час підйому на пер. Доломіти Півн. із дна долини Чирикол становить близько 6-7 годин. Неочікуванно вітер розриває хмари, над головою бачимо синє небо.

Перевал Доломіти Північний (1 Б, 3 450 м, ск-ос) розташований у північному відрозі ГХХ, між вершинами Доломіти й Чатбаши. З'єднує верхів'я Узункол і Чирикол (фото № 43).

Сама перевальна сідловина скельна й вузька, місць для ночівлі немає.

Спуск із перевалу на захід іде вниз-праворуч по великому й стійкому осипу (фото № 44) на дно перевального цирку й займає близько 1 години. Треба відзначити, що при русі на перевал із заходу треба орієнтуватися не на нижню крапку в хребті, а трохи праворуч й вище, щоб не потрапити на згадані скельні скидання зі сходу. У верхньому цирку під перевалом із заходу знаходяться Верхні Чацькі ночівлі. Погода знову псується. Далі спускаємося на Нижні Чацькі ночівлі, до яких порядку 1,5- 2 години ходу, спочатку по заваленому великоблочним осипом дну долини, а потім по стежці, що виводить до злиття (фото № 45) струмків з-під перевалів Доломіти Півн. і Мисливський.

Нижче злиття, на затишних трав'янистих майданчиках розташовані численні місця ночівель. З місць ночівель самого перевалу вже не видно, проглядається тільки шлях у його висячу долину. Для нас це зручне місце обіду (фото № 46), тим паче що знову небо прорвало дощем.

Подальший шлях спуска в долину р. Узункол і до а/т проходить по набитій й маркірованої турами альпіністській стежці. Стежка від ночівель спускається лівим бортом долини, а потім траверсує ліворуч у сусідню невелику долину через великоблочний завал. Тут на каменях тропа губиться, і орієнтуватися доводиться по численних турах, що виводять на продовження стежки. Відразу за завалом – альпіністська схованка від негоди (фото № 47). Напружений і тривалий спуск проходить уздовж невеликого струмка, місцями по досить крутій стежці, і, приблизно через 2 години від Нижніх Чацьких ночівель, приводить в а/т «Узункол». Тут у місцевих жителів можна купити шерстяні речі (фото № 48).

З табору по мосту переходимо на лівий берег р. Узункол, тут (близько 17.00) на великих галявинах у сосновому рідколіссі розташовуємося на ночівлю.

День 8 (10.07).

Вихід о 9.00. Сьогодні день підходу до перевалу, можемо дозволити собі вийти пізніше ніж звичайно.

Вертаємося до моста. Ґрунтовою дорогою лівим берегом, проходячи Узункольську галявину й прикордонний пост (фото № 49), через годину виходимо до мосту (фото № 50) через р. Морди біля кошари. Дорога закінчується. Подальший шлях по долині р. Морди – по альпіністській стежці. Переходимо міст, починаємо рух правим берегом, незабаром закінчується ліс (фото № 51). Стежка через притиск за 1 годину ходу приводить до наступного коша, біля якого переходимо містком (фото № 52) через річку й виходимо на ліві схили широкої заболоченої долини. Відкривається панорама Морди. За дві години руху стежкою під лівим бортом долини дістаємося ліска березового криволісся, в якому розташовано зруйнований кіш.

Звідси починається стежка на перевали Актур. Стежка веде ліворуч на правий схил долини (фото № 53) крутими трав'янистими схилами в напрямку вершини Піраміда до першої тераси. Через 1,5 год. крутість зменшується, тропа йде по родедендронах (фото № 54) та невеликих скельно-трав'янистих терасах. Ще через 40 хв. на одній з терас ліворуч по ходу руху від стежки на затишній галявині, густо зарослою травою, поруч із струмком, зустрічаються гарні місця для наметів. Пара скельно-трав'янистих зльотів приводить у нижній цирк, під льодовик, що стікає з-під вершин Ак-Баші та Актур. Ліворуч залишається озеро. Біля гребіння лівобережної морени розташовуємося (біля 17.00) на ночівлю. Решту дня використовуємо на розвідку. З цікавістю спостерігаємо за чередою яків.

День 9 (11.07).

Вихід о 7.00. Сьогодні очікуємо складний, але цікавий день.

Стежкою, що вчора знайшла розвідка, розпочинаємо підйом на льодовик

праворуч по х.р. (фото № 55) по дрібному й середньому осипу й сніжникам і попадаємо (1 год.) в великий снігово-льодовий цирк (фото № 56) північніше вершини Ак-Баши, що закінчується грядою сильно зруйнованих скель. Невелике зниження в гребені - перевал Ак. Далі, траверсуючи лівий борт цирку (жовту скелю, що залишається праворуч) крупним живим осипом виходимо на ночівлі під пер.Ак. Звідси до перевалу треба (фото № 58) рухатися у правий кут (по х.р) цирку (ще 1 год.), далі невеликою лощиною (фото № 57) крутим осипним схилом (до 30°) виходимо на перевал (30 хвилин, 2,5-3 год. від ночівель) (фото № 60).

Перевал Актур Східний (1Б, 3530), розташований між вершинами Джаликолбаши і Актур. З'єднує ущелину Мирди з долиною річки Джалпакол. Перевал – широка осипна сідловина, є місця під намети але води немає.

Розвідка трохи підіймається в сторону в.Актур. Оцінюємо обстановку – крижана корка на сніговому, з виходами відкритого льоду, схилі, крутість плавно зменшується до морен. Ліва, менш стрімка, сторона зліту підрізана бергшрудом. Вирішуємо спускатися перилами, яких вийшло 40 м. Кріплення на льодорубі (фото № 61-62), останній – з нижньою страховкою, з двома льодорубами без рюкзака. Спуск до морени (фото № 64) займає близько години. Звідси добре видно весь перевал (фото № 63). Поки знімаємо системи та бухтуємо мотузки до нас підіймається група москвичів. Вони підказують, як знайти стежку спуску у долину. Вона поволі спадає по моренах та сніжниках під правим бортом долини (фото № 59). Через годину осипи змінюються трав'яними схилами (фото № 65), стежка іде правим бортом долини над великою галявиною з брудним озером. Короткий спуск з тераси нижче озера виводить до річки (1,5-2 год. від цирку), яку (фото № 66) долаємо по каменям. Попереду – спуск з гирлової щаблини, тому шукаємо стежку, що загубилася у траві. Вона відходить вниз та сильно ліворуч під скелі та стрімко спадає (фото № 67) у долину Джалпаколу (1 год.). Поволі спускаючись стежкою лівим берегом, перевалюємо завал з каміння і виходимо до мосту біля коша. Подальший спуск до гирлової щаблини Джалпаколу йде кінською стежкою правим берегом. Невдовзі входимо у ліс, за годину руху від коша містком (фото № 68) переходимо на лівий берег. Стежка входить у старий сосновий ліс, спускається стрімко серпантинном лишаючи праворуч водоспад, за 25-30 хвилин випадає на лісовозну дорогу. Дорогою спускаємось в долину Гондараю, де розташований кош та міст (фото № 69). Спуск з гирлової щаблини займає 1 годину. Переходимо мостом р.Гондарай, минаючи прикордонний пост (фото № 70) за 30 хвилин дістаємось т/б Гондарай. Ще 30 хвилин займає перехід – підйом дорогою лівим берегом Махару до джерела нарзану – місця запланованої ночівлі. Близько 20.00 влаштовуємо табір у чудовому місці – сосновий ліс, багато суниці. Поруч – місток на правий берег Махару до великого джерела нарзану.

День 10 (12.07).

Вихід о 10.00.

День проходить рухом ґрунтовою дорогою - вертаємось до табору, незабаром переходимо по мосту на правий берег. Надовго зупиняємось біля джерела

нарзану Шаманлани. Місце наступної ночівлі – більша галявина на лівому березі Махара, трохи нижче впадання в нього р.Кичкинекол. Гарними орієнтирами служать міст і високовольтна лінія, яка тут переходить із лівого на правий берег. Шлях займає в групі близько 6 годин з урахуванням зупинок.

День 11 (13.07).

Днювання.

Готуємося до від'їзду додому, сушимо речі. На схилах галявини збираємо суніцю, якої тут забагато. Очікуємо нашу студентську групу, що повинна з'явитися з ущелини Кічкінеколу. Група, до речі, приєдналася до нашого табору своєчасно (фото № 71).

День 12 (14.07).

Вихід о 8.00.

Одержали повідомлення що мікроавтобус буде нас чекати близько 16.00 на в'їзді в сел. Уччулан. Не кваплячись, ґрунтовою дорогою, за 5 годин виходимо до місця зустрічі. Вантажимося в автобус. Активну частину походу закінчено (фото № 72).

*4. Фото
звіт*

Фото №1 По долині Уллу-Хурзук

Фото №2. Ночівля в долині Улу-Хурзук.

Фото №3 Попереду - курорт Жилису

Фото №4 Курорт Жилису

Фото №5 Шлях до пер.Кільцевий від курорту Жилису

Фото №6 Ночівля на пер.Кільцевий.

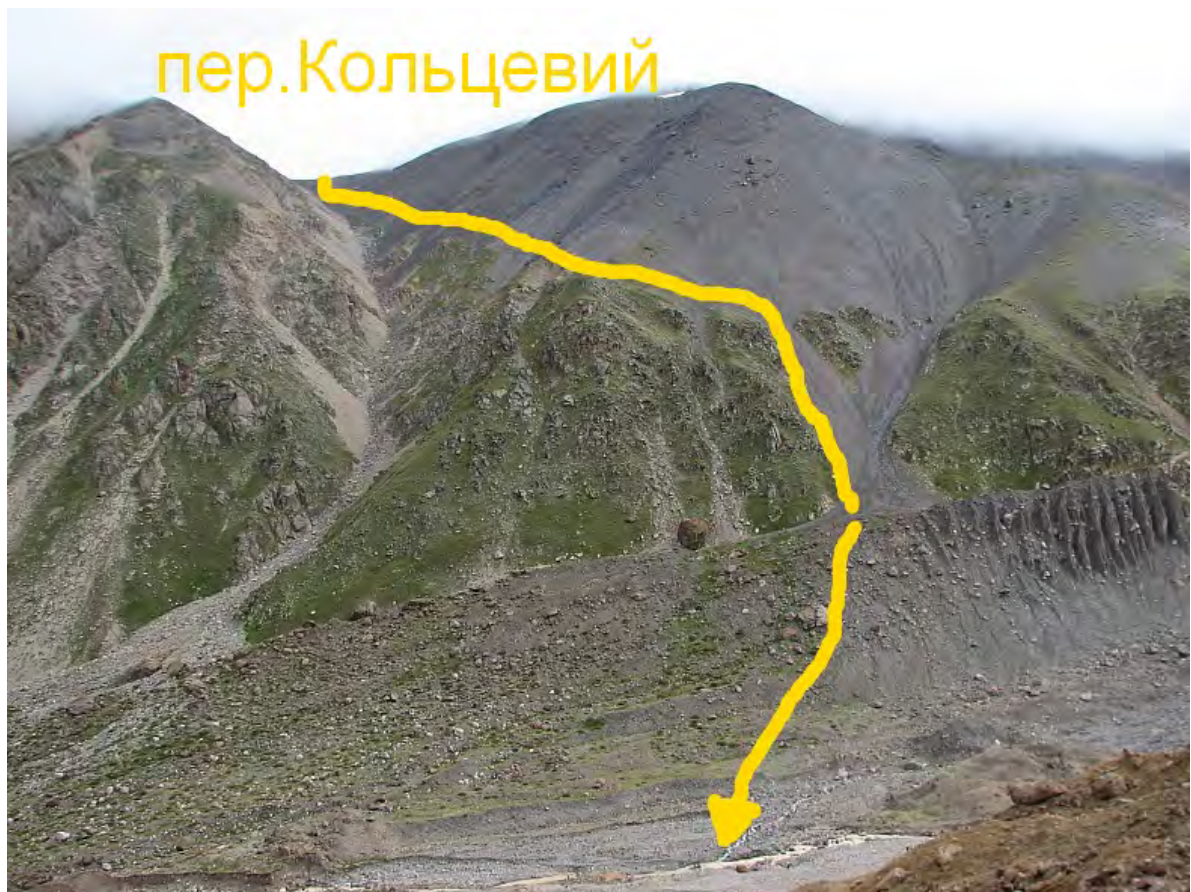

Фото №7 Шлях спуску з пер.Кільцевий в долину Кюкюртлю.

Фото №8 Верхів'я долини Кюкюртлю.

Фото №9 В долині Кюкюртлю

Фото №10. Шлях по долині Кюкюртлю

Фото №11 Вид в долину Кюкюртлю з підйому на пер.Тешикауш

Фото №12 Підйом на пер.Тешикауш. Позаду-масив Куршоу

Фото №13 Місця ночівель під пер.Тешикауш

Фото №14 Ночівля під Тешикауш

Фото №15 Верхній цирк Тешикауш

Фото №16 Перевальна записка на Тешикауш

Фото №17 На пер.Тешикауш. Позаду – в.Кюкюртлю

Фото №18 На пер.Тешикауш. Вид на підйом з долини Кюкюртлю

Фото №19 Початок спуску з пер.Тешикауш в долину Уллу-Каму

Фото №20 Шлях спуску з пер.Тешикауш

Пер.Тешикауш

Фото №21. Перевал Тешикауш з Уллу-Каму

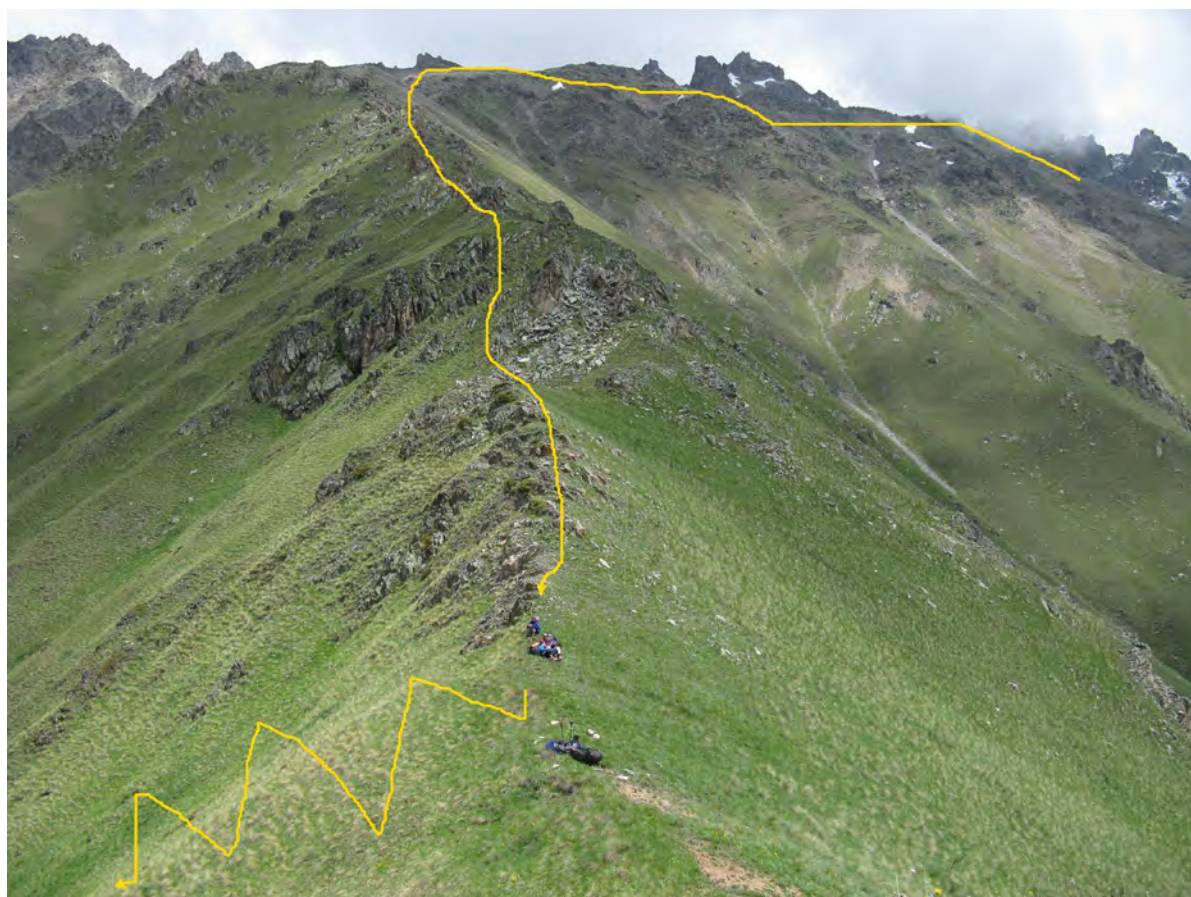

Фото №22 Спуск гребнем з пер.Тешикауш

Фото №23 На гребені. Позаду-масив Чатбаші – Доломіти.

Фото №24 Перевал Тешикауш з гребеня

Фото №25 Спуск з гребеня у висячу долину

Фото №26 Висяча долина під Тешикауш

Фото №27 Долина Улукаму з висячої долини під Тешикауш

Фото №28 В долині Уллу-Каму

Фото №29 Міст через Уллу-Кам на вході в долину Чирікол

Фото №30 Підготовка до днювання

Фото №31 Початок підйому на пер.Доломіти Півн. з Чиріколу

Фото №32 Підйом лісом на гирлову щаблину пер. Доломіти Півн.

Фото №33 Верхів'я Чиріколу з гирлової щаблини пер.Доломіти Півн.

Фото №34 Баранячі лоби при підйомі на пер. Доломіти Півн.

Фото №35 Обхід баранячих лобів лівим бортом долини.

Фото №36 Осипи на підході до пер.Доломіти Півн.

Фото №37 Озеро під пер. Доломіти Півн.

Фото №38 Загальний табір під пер. Доломіти Півн.

Фото №39 Перевал Доломіти Півн. з Чиріколу.

Фото №40 Траверс лівого борту долини при підйомі на пер. Доломіти Півн.

Фото №41 Перевальний зліт Доломітів Півн. Підйом косою полицею.

Фото №42 Вихід на пер.Доломіти Півн. - дві ділянки перил

Фото №43 На перевалі Доломіти Півн.

Фото №44 Пер. Доломіти Півн. із заходу

Фото №45 Нижній цирк пер. Доломіти Півн.

Фото №46 На Чацьких ночівлях.

Фото №47 Схованка від негоди між Чацькими ночівлями та альптабором.

Фото №48 Біля альптабору «Узункол»

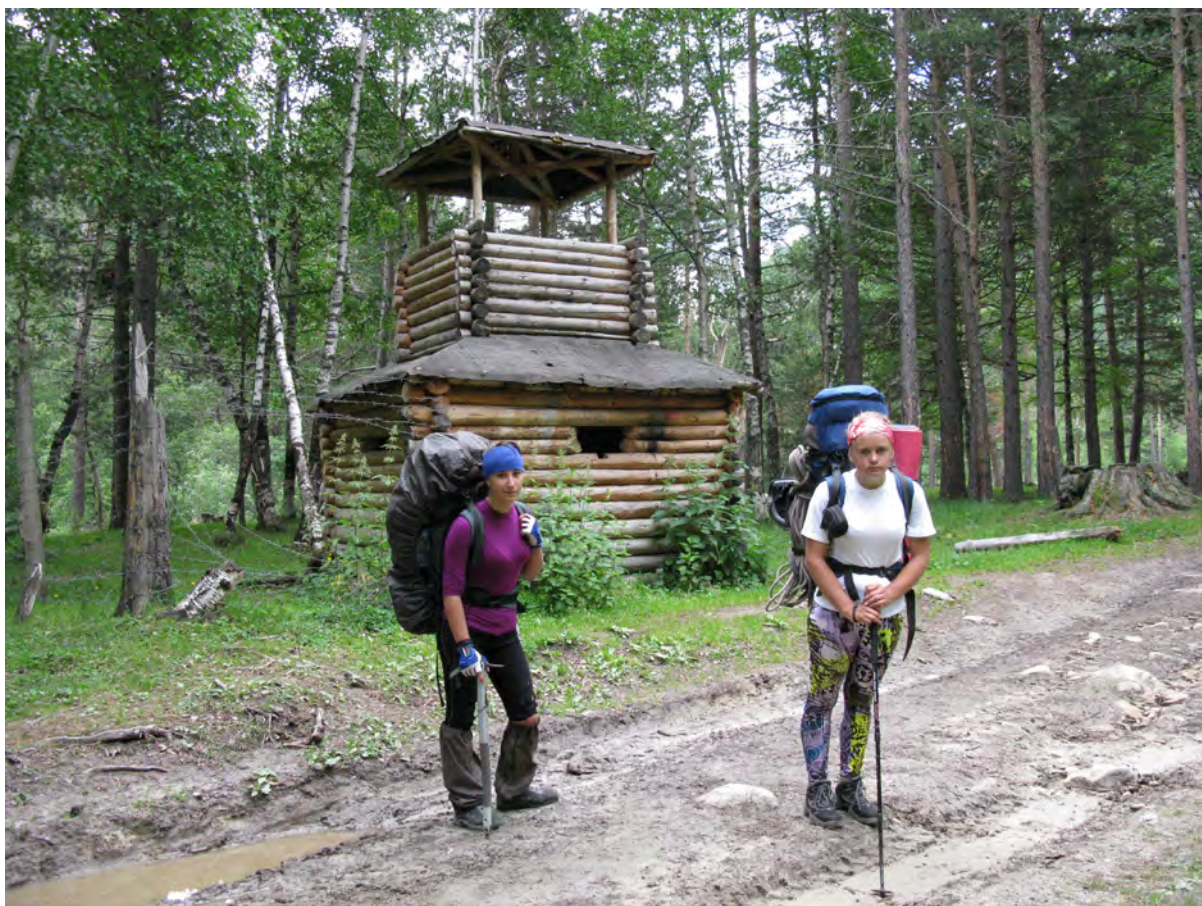

Фото №49 Прикордонна застава в долині Узунколу.

Фото №50 Міст через р. Морди

Фото №51 В долині р. Морди.

Фото №52 Міст в долині р. Морди біля кошари

Фото №53 Шлях по долині р. Морди до підйому на пер.Актур

Фото №54 На шляху до пер. Актур з долини р. Морди

Фото № 55 Шлях входу до верхнього цирку пер. Актур

Фото № 56 Нижній цирк пер. Актур

Фото № 57 Перевальний зліт Актуру

Фото № 58 Вид з пер. Актур Східний на шлях підйому

Фото № 59 Вид з пер. Актур Східний в сторону д. р. Джалпакол

Фото № 60 На пер. Актур Східний. Позаду – вершина Актур

Фото № 61 Початок спуску з пер. Актур Східний в д. р. Джалпакол

Фото № 62 Спуск з пер. Актур Східний

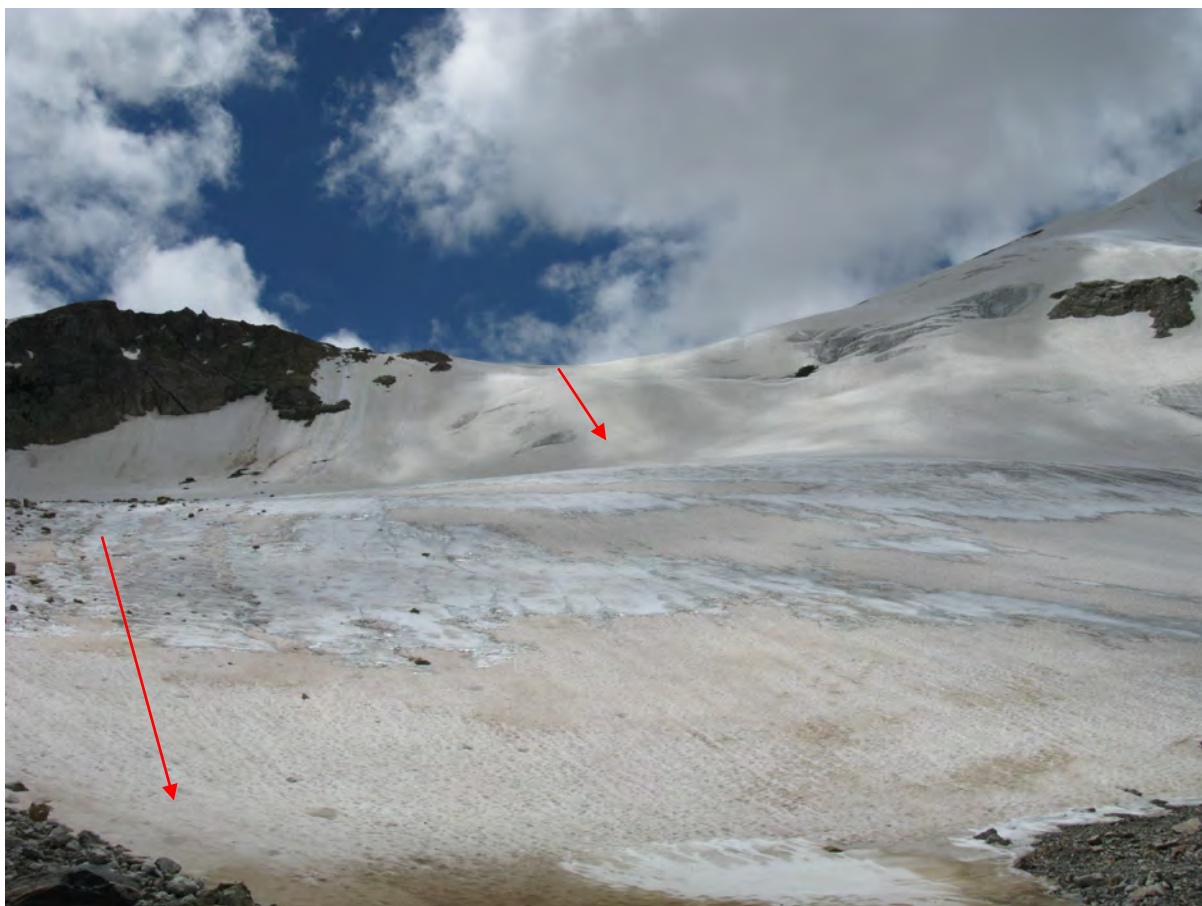

Фото № 63 Пер. Актур Східний з заходу

Фото № 64 На морені під пер. Актур Східний

Фото № 65 Шлях спуску до гирлової щаблини Актур

Фото № 66 Через річку Актур

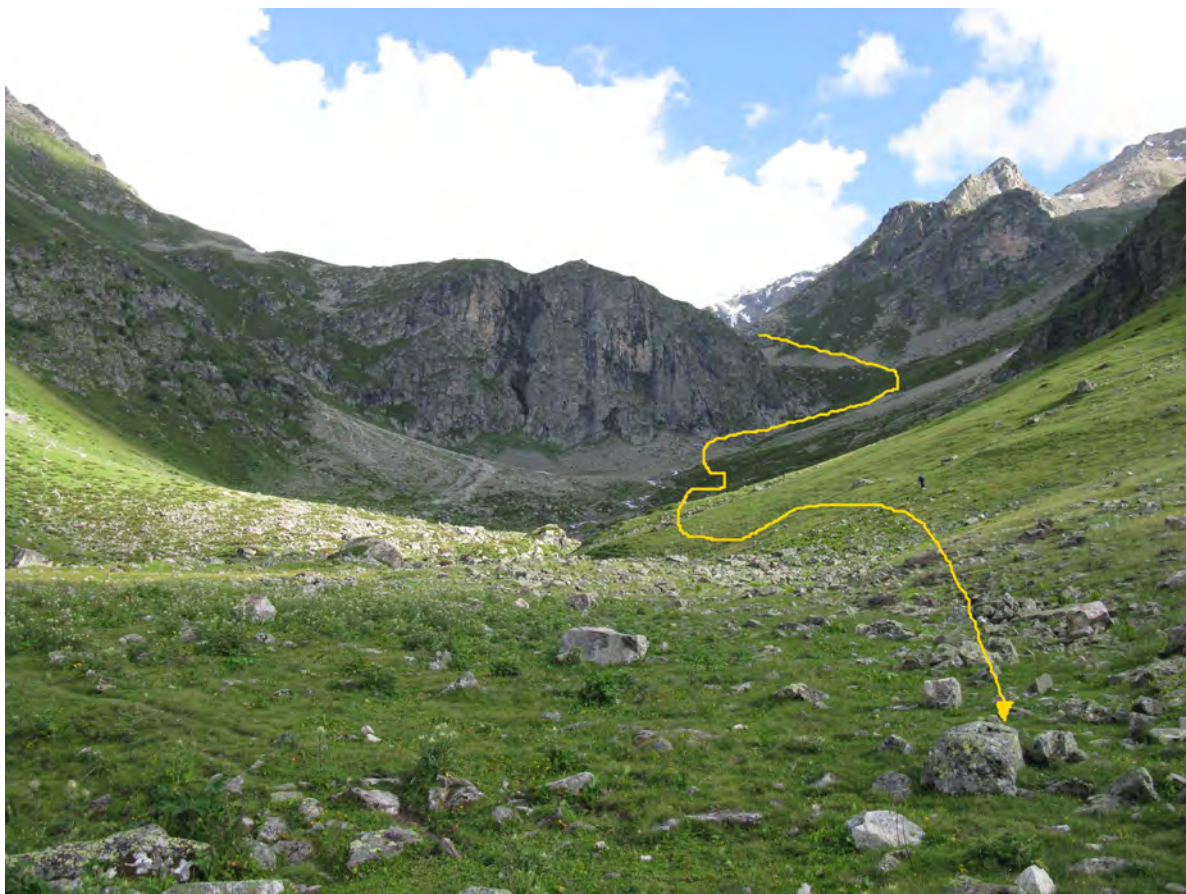

Фото № 67 Верхів'я долини Джалпакол

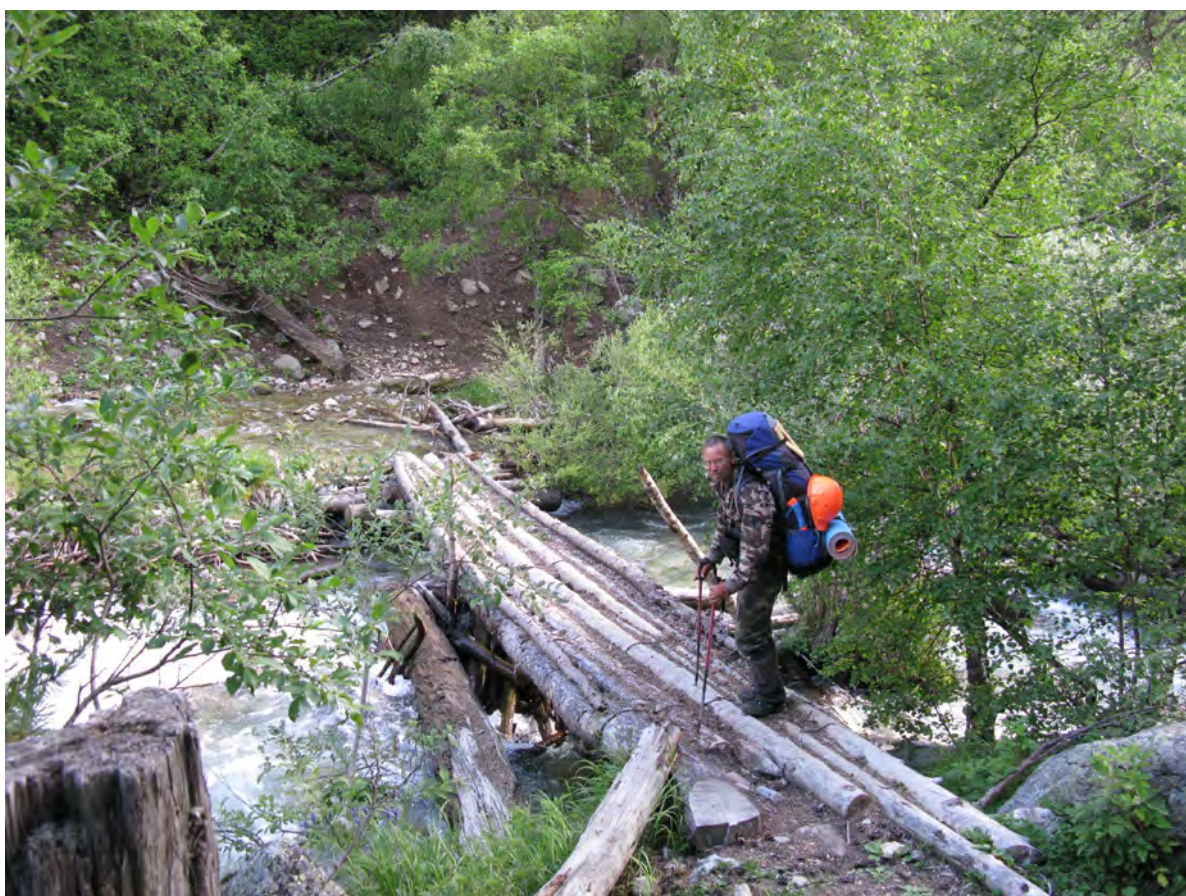

Фото № 68. Міст через р. Джалпакол

Фото № 69 Міст через р. Гондарай біля коша.

Фото № 70 В долині р. Гондарай

Фото № 71 Остання ночівля походу

Фото № 72 Кінець активної частини походу

5. Схеми підходів та сходу з перевалів

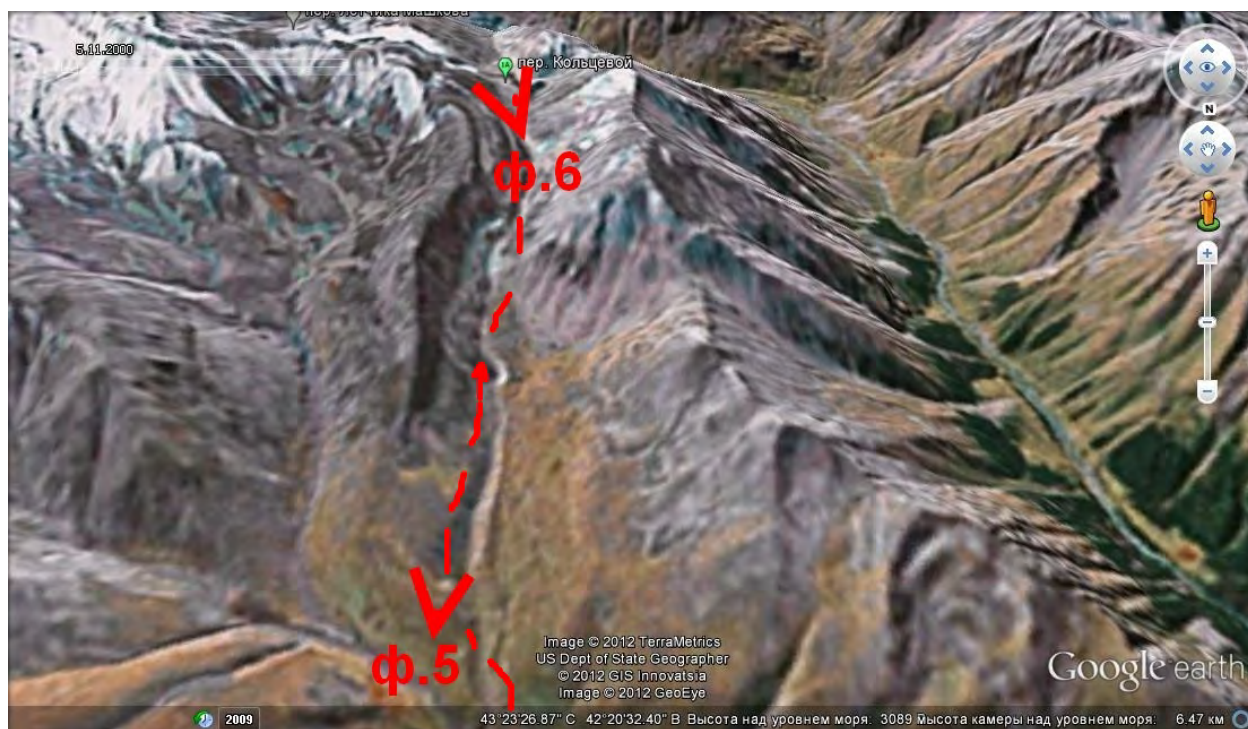

Схема 1. Підйом на пер. Кольцевий.

Схема 2. Спуск з пер. Кольцевий.

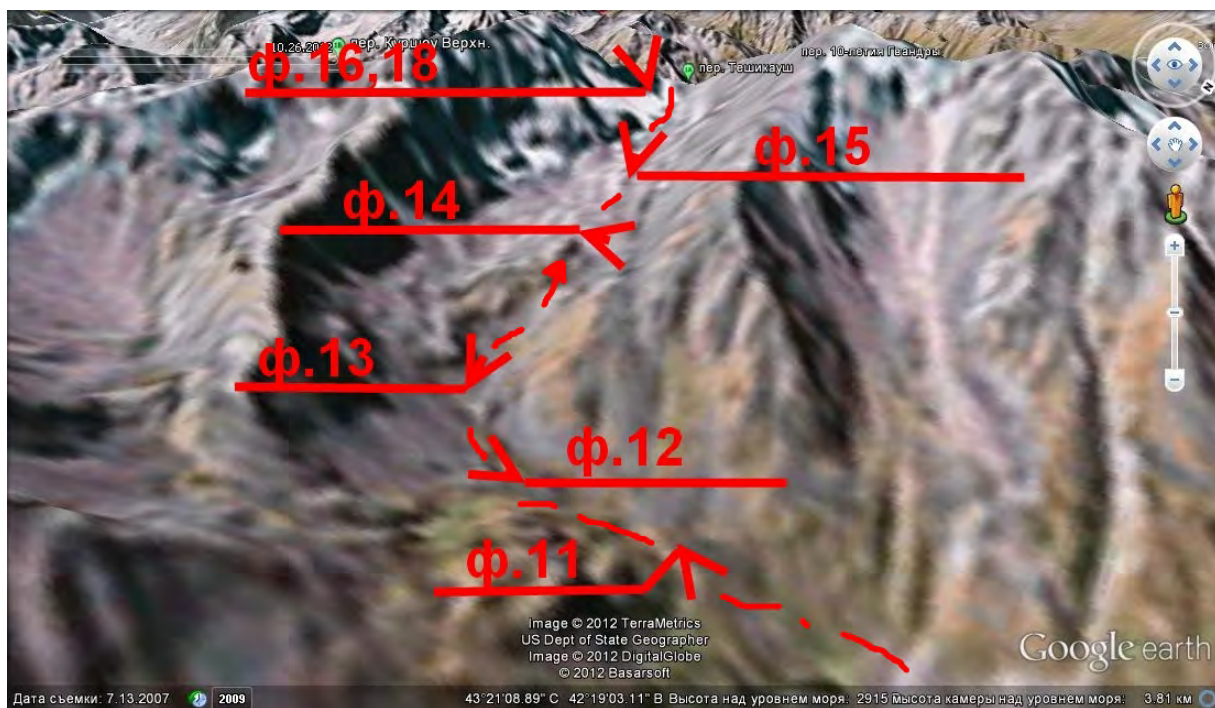

Схема 3. Підйом на пер. Тешикауш.

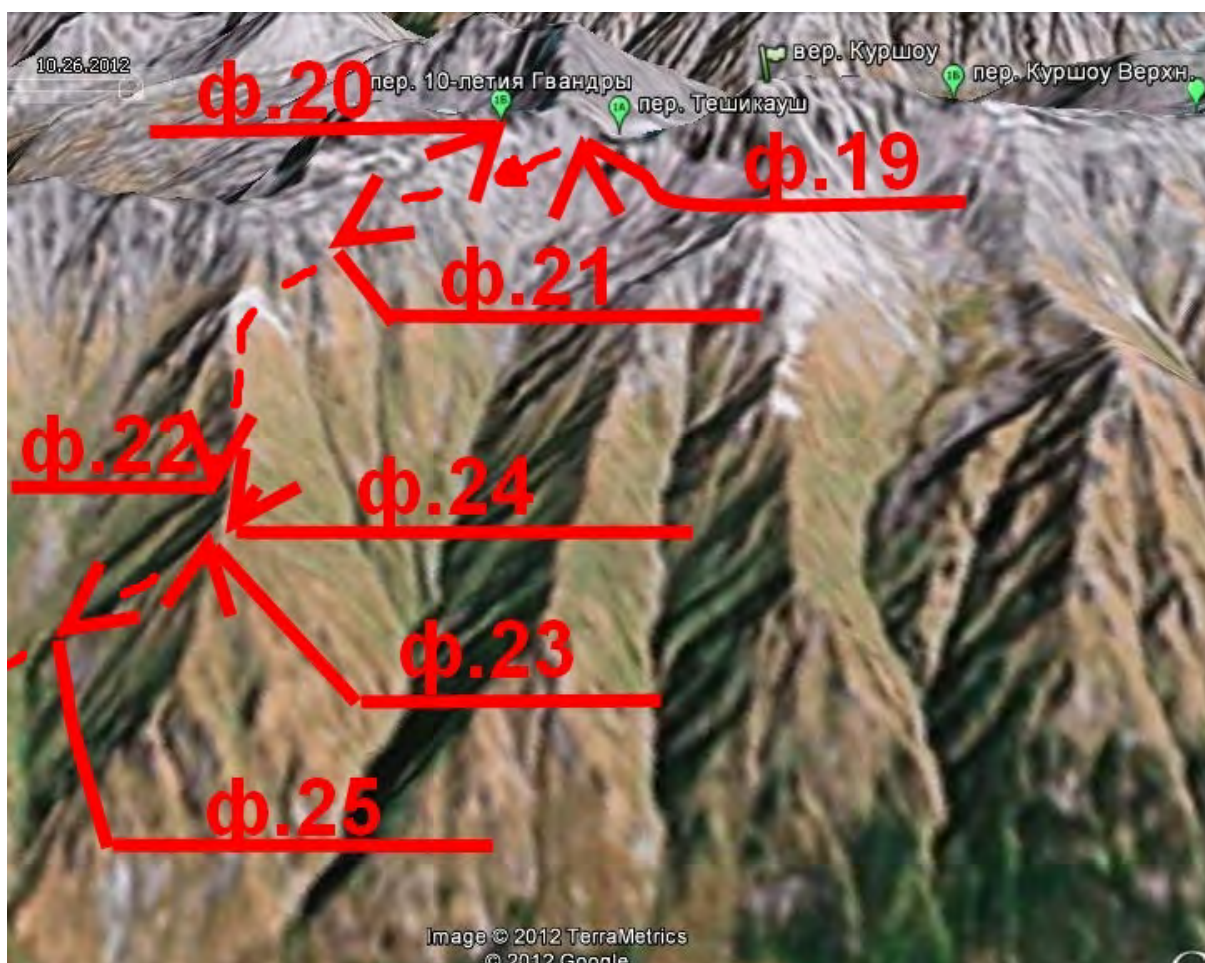

Схема 4. Спуск з пер. Тешикауш.

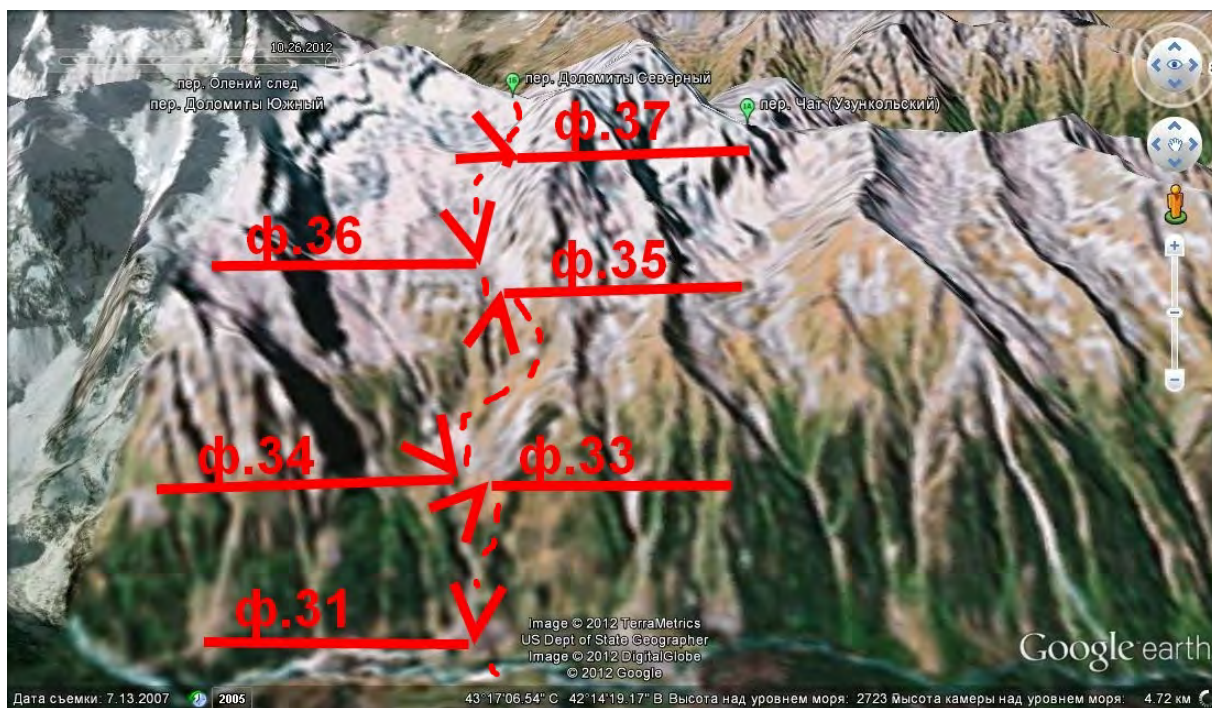

Схема 5. Підйом на пер. Доломіти Півн.

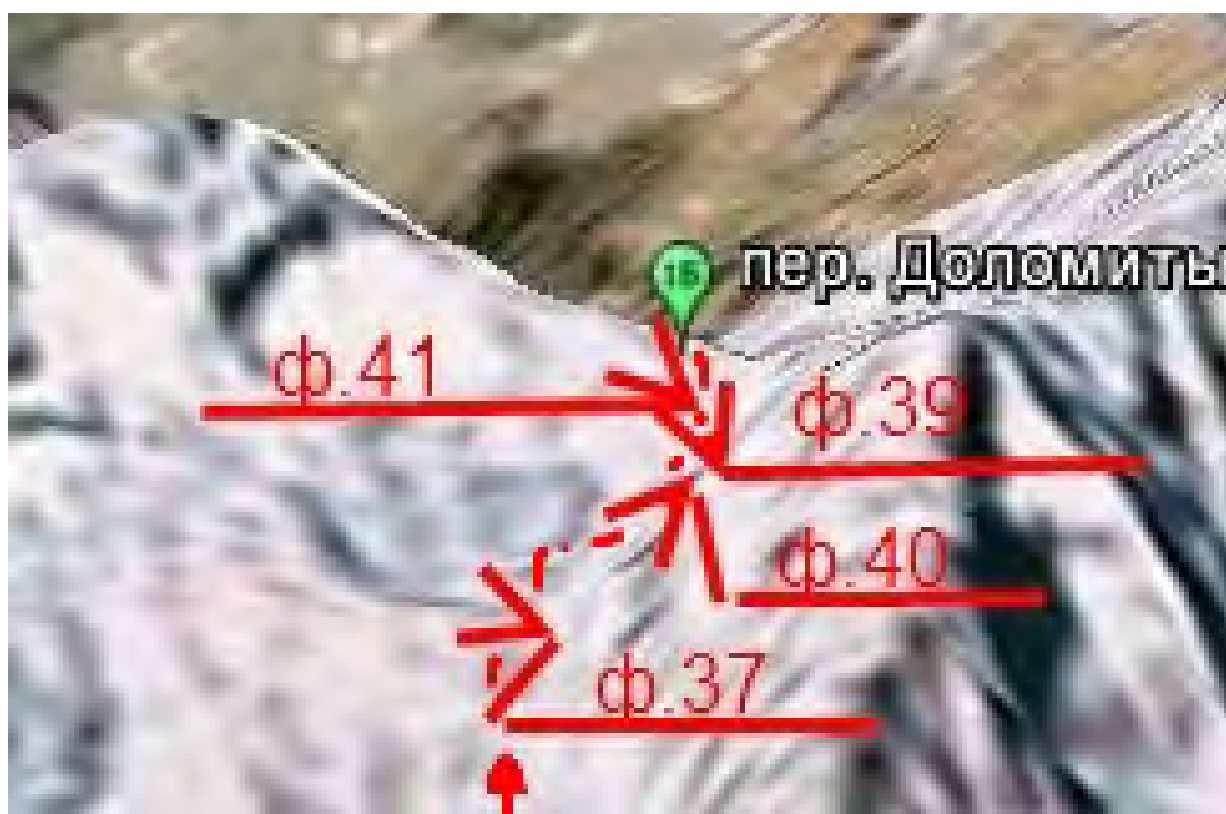

Схема 6. Перевальний зліт пер. Доломіти Півн.

Схема 7. Спуск з пер. Доломіти Півн.

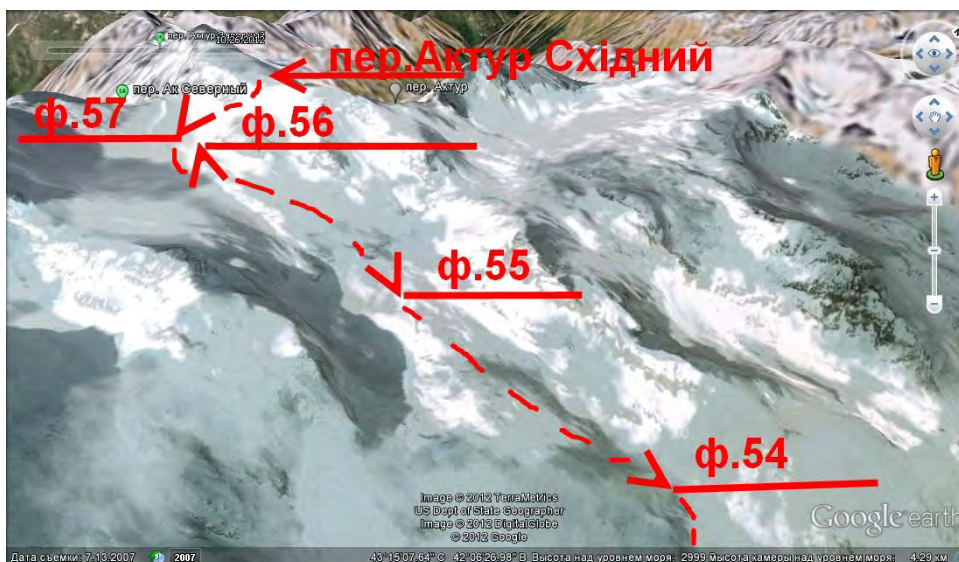

Схема 8. Підйом на пер. Актур Східний.

Схема 9. Спуск з пер. Актур Східний.

6. Підсумки,
висновки,
рекомендації

Групою успішно пройдено гірський похід II категорії складності в районі Західного Кавказу (Гвандра). Район подорожі дуже красивий, різноманітність перешкод (снігові та крижані схили, скельні ділянки, різні осипи, річки) дозволяють проводити різнопланові гірські походи I-III категорій складності у цьому районі.

Успішному проведенню походу сприяли ретельний вибір маршруту, добра фізична та технічна підготовка учасників, сприятлива психологічна обстановка в групі та ряд інших факторів, адже дрібниць в підготовці та проведенні подібних походів не існує.

Найскладніші перевали в даному поході були сплановані і взяті в другій половині походу, коли учасники повністю акліматизувались та адаптувалися до місцевих умов, істотно зменшилася вага рюкзаків.

На жаль, значна частина походу проходила за несприятливої погоди. Доводилося враховувати специфіку клімату. Планувати рух після 16.00 – даремно, оскільки максимум в 17.00 щодня починається дощ. Різниця в часі початку дощу залежить від висоти – чим вище, тем раніше.

Група користувалася загальноприйнятою тактикою – підхід якнайближче до перевалу, розвідка (при необхідності) і, наступного дня, – вихід на перевал. Тому середня висота штурмових ночівель – близько 3 000 м і всі перевали пройдено в першій половині дня.

Група під час походу використовувала стандартний набір групового та особистого спорядження. Особливо добре себе зарекомендували намети та тент фірми «Мирон», спальники-дуєт цієї ж фірми. Незамінними були дві газові горілки. Із спеціального спорядження практично не використовувалися жумари (можна було обійтися прусіками), також дарма брали сокиру (в якості скельного молотка вона не знадобилася, а в лісовій зоні достатньо було пилки).

Відносно харчування, то здорово полегшило вагу рюкзаків сушене м'ясо та різноманітні овочі, засушені аналогічним чином.

З аптечки найбільш затребуваними виявилися засоби для усунення та профілактики потертостей, вітаміни, а також протипростудні засоби

(враховуючи погоду, також в якості профілактики).

Рекомендуємо терміни походів в цьому районі планувати на кінець липня-початок серпня, коли, по багаторічним спостереженням, тут встановлюється доволі стійка сонячна погода.

Не претендуємо на оригінальність, але ми рекомендуємо, наряду з районом Архизу, район Гвандри для проведення походів I-II категорій складності.

Чудові враження гарантуємо. Вдалих вам походів!

Особисте спеціальне спорядження:

- система страховочна
- вуся самостраховки 2 шт.
 - прусик 2 шт.
 - карабін 3 шт.
- спусковий пристрій
 - жумар
 - льодоруб
 - каска

Особисте неспеціальне спорядження:

- термобілизна
- шкарпетки
- фліс ходовий
- черевики основні
- куртка вітрозахисна
- куртка від дощу
- штани ходові
- взуття бівачне
 - рукавиці
 - бахіли
 - шапка
- другий полар
- окуляри сонцезахисні
- наплічник із самостраховкою
 - трекінгові палиці
- аптечка індивідуальна
 - ліхтарик
 - КЛМН
- сірники в гермоупаковці

Перелік групового спорядження:

- намети-2 шт.
- спальники-4 шт.
- казани-2 шт.
- сокира,
- горілки газові-2шт.
 - тент,
 - аптечка,
 - ремнабір,
 - кухнабір.
-

Перелік спеціального групового спорядження:

- мотузка основна 10мм,40м
- мотузка основна 10мм, 40 м
- мотузка допоміжна 8 мм, 40м
- карабін 6 шт.

Склад ремонтного набору:

мультиінструмент: плоскогубці, ніж, шило, ножниці, полотно
ножовочне, напильник, відкрутка, скотч широкий, клей "Момент"
проволока тонка,
проволока товста, нитки тонкі, нитки товсті,
голки,
собачки на молнію, резинка,
шнур 2 мм.10м,
леза -2шт.

Склад групової аптечки:

№	Назва	Кількість	Застосування
Блок 1. Екстремальна			
Секція - Ампули, знеболюючі			
1	Кетанов/ Кеторол	2/5 ампули	НПЗЗ; загальне знеболююче; при болях середньої і сильної інтенсивності; знеболюючий ефект розвивається через 30–40 хв
2	Кетанов	10 таб.	Сильне знеболююче; посттравматичні болі
3	Шприці 2 мл	8 шт.	
4	Ампул-відкривачка	1 шт.	
Секція - Сердечно-судинні, заспокійливе			
1	Валідол	10 таб.	Заспокійливе, судиннорозширююче. При болях в серці, неврозах, безсонні, протирвотне. Дія пр-та розвив. через 5 мин
2	Нітрогліцерин	20 таб.	При сильних болях в грудях; якщо не допоміг валідол; лікування приступів стенокардії (признаки інфаркта)
3	Валер'янка	20 таб.	Заспокійливе
4	Корвал таб	10 таб.	Заспокійливе

Блок 2. Антисептики, перев'язочні мат-ли, інструменти

Секція - І нструменти, Перев'язочні мат-ли

1	Стерильні перчатки	1 уп.	
2	Бинт стерильний	3 шт.	+ по 1 му в особисту аптечку
3	Градусник	1	
4	Спирт 96%	100 мл	
5	Вата	25 гр	
6	Ватні палочки		
7	Стерильні салфетки сухі	1 уп.	
8	Жгут	1 шт.	

Секція - Антисептики

1	Пантенол	1 фл.	Обробка ран, опіків, обморожень. Кровозупин., протизапал., ранозажив.
2	Йоддицерин	20 мл	Обробка країв ран; 1 уп. в особистій аптечці
3	Перекис водню	100 мл.	Промивка ран
4	Левомеколь, мазь	1 уп.	Накласти салфетку з маззю на рану. Лікування до повного очищення від гнійних мас
5	Марганцівка		Полоскати горло, рани (0,01-0,02%), промивати шлунок (рожевий розчин)

Блок 3. таблетки

Секція - Простудні

1	Фармазолін	1 уп.	Каплі назальні
---	------------	-------	----------------

Секція – Жарознижуючі і знеболюючі

1	Темпалгін	10 таб.	Слабий анальгетик
2	Цитрамон	6 шт.	Жарозниж., головна, зубна болі (застосовується як анальгетик ≤ 5 днів; як жарозниж. ≤ 3 дні)
3	Ринза	12 таб.	Парацетамол; жарозниж. (інтервал між прийомами = 8 год)
4	Аспірин	10 таб.	жарозниж.; болезаспокійливе
5	Солпадеїн	12 таб.	Парацетамол + кофеїн (мін інтервал між прийомами = 4 год)
6	Но-Шпа	20 таб.	Спазмолітик; судинорозшир.; знижує АТ

Секція - Мазі

1	Диклофенак-гель	1 уп.	Знеболююче і протизапальне
2	Фіналгон мазь	20 гр	Місцевий збуджуючий засіб; травми, вивихи, пошкодження зв'язок

3	Індовазин гель	45 гр	Знеболююче (вивихи, подряпини, зубна біль). НПЗЗ + троксевазин
4	Німесулід (Німулід)	30 гр	НПЗЗ; біль і запалювальні процеси (в т.ч. при травмах, інфекціях)
Секція - Вітаміни			
1	Ундевіт	50 таб.	По числу ходових днів
Секція - Шлунково -кишкові			
1	Полісорб	12 гр	Абсорбент (кремній). Порошок розчиняється у воді и п'ється (за 1 год до прийому їжі або після 1,5-2 год після їжі). Лікування гнійно-запалювальних захворювань м'яких тканин
2	Смекта	3 уп.	Проективна дія в відношенні слизистої оболонки кишечника і вираженими абсорбуючими властивостями, при печії
Секція - Антибіотики, Антигістамінні, Протизапальні			
1	Сумамед	6 таб.	Бактеріостатичний антибіотик широкого спектра дії
2	Лоратадин	10 таб.	Антигістамінне 3-го покоління (від алергії) алергічний риніт, кон'юктивіт, кропивниця

8.7. Використана література.

1. "Высокогорные перевалы: Перечень классифицированных перевалов высокогорных районов СССР" Сост. Л. Б. Директор. - М.: Профиздат, 1990.
2. Арсенин В.В., Бондарев Н.Д., Сергиевский Э.Д. "Горные путешествия по Западному Кавказу" 2-ое изд., М, ФиС, 1976
3. Питание в туристском путешествии. Профиздат 1986

Сайти:

- 1 <http://www.mountain.ru>
- 2 <http://poxod.ru>
- 3 <http://www.skitalets.ru>
- 4 <http://caucatalog.narod.ru/>

Контрольная записка

Группа туристов Туристского Клуба ННГУ им. Н.И.Лобачевского «Абрис» (г. Нижний Новгород, tknngu@yandex.ru) в составе 7 человек под руководством Залетов С. совершая горный поход категории сложности осуществила подъем на пер. Куршой Нижний

со стороны р. Кубань

Выпускающая МКК Нижегородского Областного Туристского Клуба. Адрес: 603005, Россия, г. Нижний Новгород, ул. Алексеевская, д. 24-В, НОТК, председатель комиссии Колчанов Ю.А. Маршрутная книжка № 46/11

Дата 15.08.11

Время 16³⁰

Метеоусловия облачно

Состояние группы уставшие

Сняли записку СТК "Грост-М", МО г. Долгопрудный

от 08.08.2011 рук. Барсуков А.

Направление дальнейшего движения: р. Уллухорзун

Состав группы:

1. Залетов С.

4. Шулашов И.

7. Спиридов А.

10.

13.

2. Ворошилов М.

5. Ткаченко Д.

8.

11.

14.

3. Шулашов М.

6. Ворошилов Д.

9.

12.

15.

Всем хорошей погоды и удачных маршрутов!

Контрольная записка

Руководитель группы Сечко Сергей Владимирович

под руководством
Залетов С.
от
«30» августа 2012 г.

группы
2. Спиридов А.

Движение началось в 9.30 часов
«09» июля 2012 г. в направлении
г. Урюкино Снята записка

Видимость: хорошая
Состояние группы: хорошее

Метеоусловия: хорошие
облачно

Группа туристов Николаевского
ОЦТКУМ совершая горный поход 2 к.с,
поднялась на перевал Северный
Долгопрудный (15, 3750)
со стороны г. Урюкино

